

ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

ДОВБУШ

АБО

ГРОМОВИЙ ТОПІР И
ЗНАХАРСКИЙ КРЕСТ
ТРАГЕДИЯ В ПЯТЬ ДІЛАХ
НАПИСАВ А ВІТАК ЗОВСІМ
НАНОВО ПЕРЕРОБИВ

Ю. ФЕДЬКОВИЧ

КИЇВ — ЛЯЙПЦІГ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

КОЛОМИЯ, ГАЛИЦЬКА НАКЛАДНЯ
WINNIPEG MAN. UKRAINIAN PUBLISHING

Галицька Накладня ЯКОВА ОРЕНШТАЙНА В КОЛОМИЇ.

Найдешевшим і дуже корисним виданням
являються книжечки

„Загальної бібліотеки“.

Кожний має змогу за малі гроші набувати собі
ці дуже гарні книжечки й таким чином по-
класти основу вартісної домашньої бібліотеки.

У „Загальній Бібліотеці“

друкуються найславніщі твори найліпших і
найкращих письменників усіх народів.

Досить значний об'єм, великий друк, отже
для кожного ока виразний і здоровий, добрий
папір — формату великої вісімки — це додатні
сторони видавництва.

Деякі книжки ілюстровані і з
вартісними літературними за-
мітками, поясненнями і вводами.

Fed'kovich, Ozir Yany

Ю. ФЕДЬКОВИЧ

Dovbush...

ДОВБУШ

АБО

ГРОМОВИЙ ТОПІР І ЗНАХАРСЬКИЙ
КРЕСТ

ТРАГЕДІЯ В П'ЯТЬ ДІЛАХ

УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ КИЇВ—ЛЯЙПЦІГ

ГОЛОВНІ СКЛАДИ:

Українська Накладня
с. з о. п.
BERLIN W 62
Kurfürstenstr. 83

Книгарня Наукового
Тов. ім. Шевченка
у ЛЬВОВІ
Ринок 10

Книгарня Українського
Народнього Союзу
30. E. 7th St.
NEW-YORK (U. S. A.)

Ukrainska Knyharnia
i Nakladnia
850 Main Str.
Winnipeg Man. (Canada)

Галицька Накладня
Якова Оренштайна
в КОЛОМІ
(Галичина)

LU
F 29395 dov.

ОСОБИ.

ВОЄВОДА РУСКИЙ.
КНЯГИНЯ ГУЦУЛСКА, его сопруга.
СЕКРЕТАРЬ ВОЄВОДИ.
МАРШАЛОК ДВОРА.
ОЛЕКСА ДОВБУШ, славний гуцулский легінь.
ИВАН, его брат.
ДЖИМІР, Олекси побратим.
ЛАГАДИН, Иванів товариш.
МОРГАН, старий циганский знахар.
ЧОРА, его донька.
СОЯ, стара циганка.
ДЗВІНКА, молода удова.
Старий гуцул.
Старий староста.
Молодий староста.
Капітан трабантів.
Жебруций монах.
Кат.

Гуцули. Шляхта. Двірські урядники. Трабанти. Слуги.
Челядь княгині. Помічники ката.

Місце діла:

Одно гуцулске село в галицких Карпатах і поблизка
Чорногора.

Donated by

Рік: 1745.

THE UKRAINIAN BRANCH No. 360

CANADIAN LEGION B. E. S. L.

Toronto, Ontario

Друковано в друкарні К. Г. РЕДЕРА тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІГУ.

583022

5. 5. 54

ПЕРШЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Обширні хорони в замку вовводи. Направо й наліво ворота на роствір. У затилю двері, а перед ними невеличка естрада. — З переду, по лівім боці, лавичка на двох. Ніч. —

Перша сцена.

Слуги з лушницями входя з лівого боку. — За ними воввод з дороги. — За ним услід: секретарь, маршалок, капітан, урядники, трабанти, слуги.

Воввод. І знов огонь? — і знов у світлицях Княгині? — Corpus Domini! — То-ж ті Пожари лиш на мене ся завзяли? — Се мож би збожеволіти! — Аж девять Пожарів у однім року! А щоб Десятка була в ціль — нарешті й тут, У сім що-наймиліщим моїм замку, У гуцулских прекрасних моїх горах, Де літо перелітувать я думав В спокою безпечалнім — аж і тут Пожар! . . .

Маршалок. Пресвітлий князю —

Воввод. Будеш тихо,
Собако ти скажена?! — То-ж на те
Злишив сопругу мою я на вас,

Аби, если відгожу ся від дому,
І ви порозлітались у нетрудне,
Куда нечиста думка вас несе? —
Нітчемники!

Секретарь. Мій пане —

Воєвод. Ані слова

Від тебе, бо і ти неліпший всіх. —
Та що мені вони? — Раби, що їх
Нагай мій воротає. Але ти —
Тебе я мав за сина . . .

Секретарь. Що повинен

Сліди вам ваші світлі продувають. —
Жебрущого хлопчину, сироту
Без матери, вітця, мене приймили,
І згодували, і до шкіл мя дали,
Вітак —

Воєвод. Для того-ж —

(Оден слуга виступав)

Там знов що нового? —

Чи може знов пожар? —

Слуга. Пани старости

Благають —

Воєвод. В добрий час! — Преси сюда!

Кілька старостів. Ті, що перше.

Старий староста. Ми чули, о пресвітлий воє-

[водо,

Яке нове нещасте —

Воєвод. А чи-ж ні? —

Подумайте пани! — Учера їду

До Коломиї я, як то буває,
Лишаючи сопругу мою під
Дозором сих нечемників. — Хороший
Дозір мені! — Я тільки за ворота —
А сі собі у вітер! — Лиш княгиня
Лишаєт ся сама, а що найлучше: —
Ще й позамикана! . . .

Молодий староста. Аж тут пожар?! —

Воєвод. В кімнатах в середині! Думайте,
Пани! — Та де-ж відважний той стрілец,
Що, — важучи душев, — сопругу мою
З огню, ми виніс? — — Предся-ж я его
Зазвав до себе? — ні? —

Маршалок. Він ставив ся,
І дожидає світлого пізва.

Воєвод. В сей час сюда з ним!

Маршалок. Зараз, князю мій.

(Пріч)

Воєвод. Відважний і великодушний нарід
Ті гуцули! Одну лиш хибу має:
Що легкоумно кождому він вірит,
І так ся попадає мимохіть
У сіть обмани.

Старий староста. Се звичайно так. —
Бо кождий добродуший чоловік
Усіх по собі судит.

Молодий староста. Правда то,
Що гуцули такі стрільці управні? —

Воєвод. Він пташку тобі трафіт на лету,
І то не много ціливши. — Ба навіть
Жінки у них уміют срільчити,
І не одна вже укого стрільця
Переветила навіть. — Я би про
Одно польованє раз на медведя
Вам розповів, де молодий оден
Стрілець — та ось він сам! — Лиш скорше,
[скорше
Мій жвавий стрільче! —

Трета сцена.

Олекса Довбуш з прекрасним топірцем. Виступивши, здоймає трохи свій багатий кресак, але кладе его собі зараз на голов. — Ті, що перше.

Воєвод. Як зовеш ся? —

Довбуш. Я?

Олекса Довбуш зву ся.

Воєвод (думаючи). Довбуш . . . Довбуш . . .
(Говорит потиху з маршалком)

Молодий староста (йде до Олекси Довбуша, і бере від него топір обзирати).

Чи се не громовий топір лиш той,

Що покліч ходит —

Довбуш (вириваючи 'му 'го сердито з рук). Він!

Воєвод. Не той ти Довбуш,

Що — два-три роки тому буде — на

Польованю у черногірським лісі

Мя від медведя спас? —

Довбуш. Вже не нагадую. —

Воєвод. А як тебе я княжеским даром
Обдарувать хотів, ти вельми згорда
Ми відповів, що від ляха дарів
Не потребуєш? —

Довбуш. Бо у нас не можна
Від ворога дари приймати.

Воєвод. Як?!
Ти ворогом мя звеш? —

Довбуш. А ти-ж не лях? —
Не тих самих батьків ти син, що волю
Нам нашу зрабували? — Від коли
Ми поберіжжя Моря Чорного
Нехали і в сих горах оселились,
То Гуцул волен був. — Не знав він, що
Король, що воєвод, що пан, що шляхтич,
Бо сам си був і королем, і паном,
І судцев, і не то.

Секретарь. Як смієш —

Воєвод. Най 'го! —
Лиш далі, Довбущуку! — Говори!

Довбуш. Аж тут і Лях, ніт вісти відки, взяв ся,
Та й каже: «Гуцули! побратими!
У вас ліси, де зроду ще й набою
Стрілецького не чути було, а
В них звіри без ліку всілякої,
Що кождому стрілцеви серце аж
Гуляє, як згадає: — «Якже-ж би
То було, братчики, аби ви нам
Позволили, стаї собі мисливські

Побудувати тут, аби враз вами
І стрільчити, і літо літувать? —»
А гуцул, що він вірит кождому
І думає, що кождий так, як він,
Лукавством не орудує, приймив
За рідних вас у вольні свої гори!

Старий староста. Позволь —

Воєвод. Нехайте-ж 'го! — Лиш далі, Довбуш!

Довбуш. Але з ватер мисливських стали замки,

З товаришів кати, з братів тирани,

Що посіпак та драбів понаймали,

Аби дідизного господаря,

Що в свій халаш за гостя вас приймив,

В ярем убрати та в рабский кайдан!

А ви ще хочете, аби вас гуцул

За друга свого мав? — О, воєводо!

Ви нас опришками, та різунами,

Та людоїдами звете; до кого

З обох нас, чи до Ляха, чи до нас

Та назва липне — світ колись осудит.

Але що гуцул — то за свою волю

Він вступит ся, хоть най там зараз знає,

Що або ляцке серце то невірне,

Або й послідне щире гуцулське,

Ме голе трепетатись на ножи:

Нам все одно!

Воєвод. Відважна бесіда!

Єй-Богу, що відважна! — й щастє твоє! . . .

Бо якби не така відважна, то

Мій кат би зараз мав роботу! — Ти-ж
Ляха ненавидиш, з'єш ворогом,
А предся єсь за ляцкою душою
У поломініь пішов. — За се, мій сину,
То вибери собі, котре найкраще
Село від мене в дар! — Що грамоти
Шляхоцкої ся тичит, то се буде
Найперше моє діло, як лиш сойм
Ся з'їде. — Ну? —

Довбуш. Я гуцул, воєводо!

Воєвод. А я знов Лях, що завстидати ся
Й від гуцула не даст! —

Довбуш. Се варт би пруби. —

Воєвод. Прубуй, даю ти волю! — Але знай,
Аби ся пруба князя ляцкого
І годна була!

Довбуш. Не жури ся, князю! —

Верни усім ти гуцулским осадам,
Що в твоєму ключи, їх давну волю! —

Воєвод. На се ти мою руку, годний Довбуш!
(До слуг)

Сідлати свіжі коні! —

(Кілька слуг пріч)

І княгиня

Давно бажає сего. — Сойм мені
В нічим не заперечит; задля того-ж,
Секретарю, сегодне рано ще
Всіх гуцулів на замок сей зазвати
І волю огласити їм! А я,

Як стою, так і до Варшави їду,
Аби на моє слово й грамоту
Принести вам. — Доволен? —

Довбуш. Варт тобі

Би бути гуцулом! — На се ти моя
Рука, о воєводо! — Якби всі
Ляхи такі, як ти, о князю були,
То ми-б мечі
На плугове желізо перекули! —

Воєвод. А ми з шабель серпи бих поробили! —

Лиш з Русев враз святої Польщі сила!
Лиш руска груди нам може валом стати,
Для того-ж нам любити ся як брата,
І нашу силу у одну злучити:
Хто-ж годен нас в союзі побідити? —
Тепер-же до Варшави! —

(Пріч. Усі его випроважають, і лиш секретарь лишаєсь)

Четверта сцена.

Секретарь сам.

Секретарь. Хоть і в пекло!

Аби мені лиш воля, своє діло
До краю довести. — Бо я — я люблю
Княгиню гуцулску, старого сего дурня
Прекрасную сопругу, і то так,
Як ще ніхто у світі не любив,
Як ще ніхто у нїм не був люблений. —
А хоть і моє сватане любовне
З погордов відвертаєш ти від себе,

А хоть і всі пожари, так прехитро
Від мене приспособлені, а то
На те умисне приспособлені,
Аби у розрусі пожарному
З тов мойов райсков пташков пріч умчать:
То я однако свою жертву ще
Не пишу за пропащу, але овшем:
Чим білше перепон, тим білше в мене
Відваги і охоти, і прагніня,
Котрі ростут година за години
У моім невсипущім серци тут,
Аж доки ту до него не притулю,
Що в'но за нев горит, палає, гине!
Хоть світ цілий бих мав пустити з димом! —

Пята сцена.

Довбуш. Той, що перше.

Довбуш. На перешкодї може? —

Секретарь (нишком). Проклятуций!
(На голос)

Кого се вижу?! — Славний Довбуш наш?! —

А сеї ночі світлої княгині

Спаситель?!

Довбуш. Що за діло! — Але можу
Тобі я звіритись? —

Секретарь. Як можеш так

Питати лиш? — Мене лиш так питати? —

Довбуш. То заспособ же так, аби з княгинев
Я говорив! Але без свідків! —

(Джівір показує ся й махає на Довбуша, котрий, его постерігши, до него каже):

Зараз! —

(До секретаря.)

На хвильку лиш . . .

(Йде до Джівіря, котрий его нишком перестерігав, в одно на секретаря показуючи)

Секретар (до себе). Се що такого? — Га!

(Бєсь у чоло)

О, плохоум я! — Він хіба не спас ю

Від смерти сеї ночі? — Він не гуцул? —

Она-ж не красна? — Га! щоб то я знав! . . .

Але я мушу знати! бо я мушу!

Довбуш (вертаючи). І як? —

Секретар (хитро). А вадь, що ти княгиню
[любиш? —

Довбуш. Ти ще й питаєш? — О, секретарю! . . .

Секретар. І від коли? —

Довбуш. Я ту княгиню люблю? —

Від нині рано, як у перше ю

В садах там на проході я узрів.

А нині вечером, як попід замок

Неначе окаянный той блукаю,

І сам не знаю, чо', а тут пожар

В кімнатах ловит ся, я в замок ломюсь,

Умлівшу з поломени на руках

Виношу, у рожеве то личко

Цілюю, то . . . О! О! Для чого-ж я

Враз з нею не згорів! В ті хвили не

Згорів, коли у ангелске личко
Я то дивив ся! . . . О, секретарю! . . .

Секретар. Мені тя жаль, мій друже! І такий
Мені тебе є жаль, що я готів
Тобі в послузі стати. — А она
Хіба чувства у серци би не мала,
Аби не вислухать любов твою. —
Ти-ж предся ю від смерти нині спас? —
Але чи йме мені она се віри,
Що ти мене післав? —

Довбуш (подає 'му топір). То на-ж тобі! —
Княгиня, певне, знає, що топір сей
Святий є гуцулам, святий мені,
А так і онимати ся не ме,
Секретарю! Се много я тобі
Повірів! Але муж — що не зробив би
Для своєї любви? . . .

Секретар (нишком). Яка-ж наука
Для мене! . . .

(До Довбуша)

То-ж прийди за пів години!

Довбуш. Я прийду! хоть бих знав, що там
[загину! —

(Пріч.)

Шеста сцена.

Секретар сам.

Секретар. І справди много дав мені еси!
І справди много! . . . Бо отсей топір

У народа святий, і він єго
За всі корони світа не міняв би.

(Смотрить вістрє.)

А й твоє вістрє остре, топоре!
Ще довго можеш катови служити,
Та душ переколоти! . . . То-ж подай,
Во віки невсипущий аде ти,
До сеї зброї й руку ще мені,
А виграна кровава тая гра,
Що грати я задумав! — Але ти
Не любиш там барити ся, де кров
Та людські душі ти на жир завітриш!
Бо сли мя очи мої не заводя,
То Дзвінка там іде, з тих нешт одна,
Що женихливого Довбущука
Всилали ся, а він, як не одну вже,
У свої легкоумности нехав? —
Так! Се она!

(Ховає топір поза плечі)

Лиш скорше, моя паво!

Вас пекло вивело собі на славу!

Сема сцена.

Дзвінка. Той, що перше.

Дзвінка (з горя ревучи). Не було тутки Довбу-
[ша?? . . .

Секретар. О! О! . . .

У сльозах, красна Дзвінко?! — А то-ж хто
Такий невірний та немилосерний,

Такі прекрасні, любі оченята
У сльозах затопяти! —

Дзвінка. Хто? — А він!
Невірний Довбуш той! . . . Секретарю!
Що я зза него учинила, того
Люба не учинила ще, як світ,
А він . . .

Секретар. Що маю чути?! —

Дзвінка. Що мя зрадив!
Покинув! Понехав! Мене забув!
А то усе через одну циганку!
Пеколну чарівницю! . . .

Секретар (сміючись). Ха, ха, ха! . . .
Плетеш як божевільна! — Довбуш —
[Дзвінку —

Та через чарівницю! . . .

Дзвінка. Через кого-ж? —

Секретар (ніби нишком, але з притиском).
Через княгиню!

Дзвінка (потикаючись навznak). Га! . . .

Секретар. Хороша паня,
Ні що й казати! — О! Твій Довбуш знає
Хорошим обертин! . . .

Дзвінка. То-ж так? — Не Чора?

Секретар. Ще кілька раз ти маю повторяти? —
Княгиня гуцулска! —

(Показує топір.)

А се у мене

Післанец! —

Дзвінка (у куайні розпуці). Я пропала! . . .

Секретар. Так, небого!

Пропала-ес на віки! — Але ти
Ще не пропала, як лиш тільки схочеш
Послухать мої ради і піти
За моїм проводом.

Дзвінка. Як то дитя
За матери руками, лиш пімститись
Мені над ляшков дай! А то пімститись,
Аби аж пекло зодрігнуло ся!
Оттак на ні пімстити ся!!! —

Секретар. Пімстиш ся!
Лиш насамперед постарай ся, з Чоров
Союз зробити. —

Дзвінка. І ще білше! — Я
Такий вповім ти спосіб, що змиєв
Вона на него встане, невсипуцов
Гадюков, що 'го переслідувать
До страшного аж суду ме!

Секретар. Я дуже
Цікавий? —

Дзвінка. Слухай же-ж! — Там за селом
Живе оден циганский чарівник,
Що над крестом однім він золотим
Чаклує років білше вже як двацят,
І всю надію свою, ввес свій вік
У знахарскім кресті тім затопив. —

Секретар. І я про се вже чув. — Але як липне
Той крест до Довбуша? —

Дзвінка. Та се-ж бо й штука! —

Если тобі би вдалось, Довбуша
Яков прехитров штучков підійти,
Або — про мене — й приневолити,
Аби від Чори витуманив він
Той крест: тогди не бій ся, що не станесь
Все так, як я казала.

Секретар (роздумуючи). Гм . . . гм . . . гм! . . .
(Радісно)

Тепер я розумію!!! — Прехороше!
Пре-прехороше, Дзвінко! — За тото-ж
Ти й Довбуша дістанеш! —

(Подав їй топір)

На-ж тобі

Топір сей дорогий, і дожидай
У мої мя кімнаті, де о далі
Порадимось, що прийде нам робити! —

Дзвінка. Бих мала по чоло в крові бродити!
(Пріч.)

Осма сцена.

Секретар сам.

Секретар. Так! По чоло, невісто, по чоло! —

Двох народів судьба рішила ся,
І пишесь нужда, горе, кров, погибіль! —
Бо хто безвстидници завдаст лиш волю,
Той вже не вирвет ся їй з рук ніколи! —
Вже йдеш? — Ходи! ходи. . .

(Робить ся, що плаче)

Девята сцена.

Довбуш. Той, що перше.

Довбуш. Се що тобі!? —

Ти плачеш? — Що ся стало?

Секретар. Умирає! . . .

Довбуш. Про Бога! Хто? —

Секретар. Княгиня, милий друже!

Княгиня наша гине! — Той пожар! . . .

Довбуш. А ти ще тут стоїш, та не летиш?! —

Лікарій! — Але ні! — Мене пішли!

Я скорше від усіх —

Секретар. Три лікарі

При ні . . .

Довбуш. І що-ж? —

Секретар. Усе пропало, кажут,

Хіба одна ще річ —

Довбуш. Яка ще річ? —

Секретар. Така дивна й чудна, що і сказати

Не вмію ти.

Довбуш. Кажі!

(Ловит за ніж.)

Бо ріжу тя!!!

Секретар. Оден циганин має мати крест,

І то ще знахарский.

Довбуш. І що з крестом тим? —

Я знаю 'го.

Секретар. Той крест?! — О, слава Богу!

Тогди усе гаразд!

Довбуш. Який гаразд?

Секретар. Той тільки крест для неї ти дістанеш,
І жити ме!

Довбуш (борючись з совістев). Той крест! . . .

Секретар. Лиш він оден
Від смерти може спасти ю.

Довбуш. Дістану
Хоть най і всім циганам гробом стану!
(Пріч)

Десята сцена.

Секретар сам.

Секретар. Великий з тя гробарь! . . . Ха, ха,
[ха, ха! . . .

Нам, дипльоматам, до Дзвінок у школу
Ходить би ще, ей-Богу! Так казав

І наш учитель на колегії

У езуїцкі школі. — О, о, о! . . .

Що-ж був се за учитель! . . . над усі

Учителі! . . . А особливше всіх

Мене він поважав і жалував,

Для чого я у езуїцкій орден

Не записав ся. — Ба! Я-ж думаю,

Що лучше езуїтом діськи бути,

Як ним лиш звати ся. — Се я бувало

'Му кажу і довожу, що таких

Богато білше в світі, як тих званих,

А він регочет ся та моргає. —

Вітак знов був він особливший знавця

Усіх дворів шляхоцких в цілі Польци,

І всі їх тайни, всі традиції,
Так акуратно знав, неначе він
Враз з ними зріс! — А там знов хто іде?
Жебрущий монах? — Бідний ти, старушку:
Приніс і понесеш порожню пушку! . . .

Одинацята сцена.

Жебрущий монах з бисажками і з паличков. — Той,
що перше.

Монах. Слава Спасителю!

Секретар. Во віки слава! —

Чи ви лиш, отче, причком не зблудили? —

Монах. Если не найду того, що шукаю.

Секретар. І хто се має бути? —

Монах. Єзуїцький

Школяр.

Секретар. На ймя? —

Монах (виймає лист і подає его секретареві).

Читайте!

Секретар. Га! Мій давний

Учитель! І до мене! . . .

Монах. Коли так,

То моя місія удала ся. —

(Нишком)

Тепер ще до маршалка нищечком. —

(Голосно)

Бувайте-ж ми здорові в добрий час!

Та не забудьте часом і за нас!

(Пріч.)

Дванацята сцена.

Секретар. — Пізніше: маршалок, трабанті, слуги з лущницями.

Секретар (прочитавши лист).

І се він навіть знає, що я люблю
Княгиню?! — О, ти Боже Провид не,
Ти зовсім злишне, віді оли Льой ля
То своє посадив на твій престів! —
А также пише ми, аби я слїдив
За тайником в архівах сего замку,
Де дуже важні документа найду,
Котрі ся тичут і княгині, і
Єї вітця, і матери, і роду
І що дадут менї над нев всю власть,
А то таку велику, що мені
Он і ся і не снила. — Пише также,
Що, 'му уся прихильність воєводи
Для Русинів свідома є, і як
Би можна тому лиху запобічи. —
А тут знов при кінци, мені він пише,
Що наш маршалок близкий 'му свояк,
І що дістав вже розказ, в кождім ділі
Мені служити, де лиш загадаю. —
Чого-ж мені у світі білше треба,
Коли зо мнов в союзї пекло й небо? —
До діла-ж! —

(Плеще в долоні.)

Ге! Маршалку! — Ге! Трабанти!

(Кликани виступают з лущницями, і стают наокола)

Се розказ воеводи: у сей час
Всіх гуцулів оперед замку скликать!
Сегодне-ж день Вартоломія в них,
То-ж легко буде їх усіх зібрати. —
А сли питати будут, о що ходит
То відповісти їм, що річ іде
О волю гуцулів. — А кінні два
Післанці най стоя на поготові,
Се про случай, если би треба було
Від мене з листом князя здоганяти. —
До діла-ж!

(Усі на право і на ліво пріч)

І похід мій розпочатий.

Кому на зиск? — Кому знов на утрату? —

(Заслона)

ДРУГЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Розвалини одного монастиря або замку при гостинци. — Ватрак находить ся у однім побічним закамарку, але так, що лиш блиск огню відбиваєсь і цілу подрю освічає. — Зпереду, направо й наліво великі скрині на ногах, котрі также яко столи служя. — Попри скрині стільці (крісла). — На праві скрини великий єгипецкий папірус і усілякий знахарський наряд, а на ліві скрини зерькало й усілякі дівочі оздоби. — Ніч. — На обох скринях стоя старовіцкі каганці, але не засвічені.

Перша сцена.

Довбуш і Джімір надхōдя з лівого боку і стають на гостинци.

Джімір. Як Джімір зву ся, сего я не знав! —

То Дзвінка щоб убійниця?! —

Довбуш. Чи-ж ні? —

Хіба старого Дзвінку Штефана не

Вона, строїла? —

Джімір. Дуже може бути!

А відки-ж ти се знаєш? —

Довбуш. А від Чори. —

Джімір. Від того знахаря доньки, що він

У сих розвалинах живе? —

Довбуш. Від неї.

Джімір. Богдайже-ж тих дівок! . . . Але яку
Циганочка могла причину мати,
Тобі се уповісти? —

Довбуш. Й ти питаєш! . . .
Хіба дівочі нісенітниці
Мені у голові? — Досить на тім:
Вертаючи, трудний, раз з полюваня,
Сів припочить я у оттім шатрі.
Тогди мені циганочка хороша
Про Дзвінку і вповіла.

Джімір. Ха, ха, ха! . . .
Та і воробчика імила в сітку! . . .

Довбуш. Ти що се кажеш, Джімір?! —

Джімір. Дивно ти? —
Мені знов ані раз! — Хіба не має
Кожда краса тебе на аркані? —

Довбуш. О, щоб я міг на се ти відповісти,
Як би мені самому ся любило! . . .
А так . . . О, се недоля моя крайна,
Котра мене в нещастє ще вжене,
Так як мене вона уже угнала
Убійници в пеколні єї шпони! . . .
А люде ще дивуют ся, що я
Жоноче сватанє ненавижу
Гірш чорта! . . .

Джімір. За для того-ж і мені
Се дивно, як то сватанє циганки
Тя не обурило? —

Довбуш. Ти що се кажеш?!!!

То й Чори приятельство має бути

Таке от сватанє? —

Джімір. Що-ж иншого? —

Хоть хитре і не впрост, але однако

Жоноче сватанє.

Довбуш (обурений). О, се она

Попамятає!!! . . .

Джімір. Що поamięтає? —

Одного дурня, що попавсь в капкан? —

Она не з тих дурних! . . .

Довбуш. А як той дурень

Дурителя одурить?

Джімір. Вже тогди,

Як у капкан попав ся? Бідний дурень! . . .

Але вже доста тих дурниць нам на

Сегодне, а тепер послухай друга

І гуцула: невіста слабодушна,

І слабодушности судила ся,

Відколи світ і доки сего світа,

Але коли кріпкий, желізний муж

Не може окротити своє серце,

Не може окротить его як муж:

Для чого-ж жінка свої слабости

Би мала ся встидати? — За для того-ж

Мовчи мені о мсті і о відплаті,

Бо меш до жуса ще і злодій зватись! —

(Пріч.)

Друга сцена.

Довбуш сам.

Довбуш. Жоноча слабодушність? — Сто кроть
[душ!!!

А та прехитрість, та діяволска,
Котров вони пеколні свої мрежі
На серце мужа мечут? — Звесь се также
Жоноча слабодушність? — Узи чорта,
І то найгіршого з усіх чортів!!! —
Але й від сих потрафіт кріпкий муж
Ся скорше вирвать, як від тих, що їх
Несита та безвстидниця на него
Накине, наче хитрий всадник той
На комоня узду, аби єго
До втому, до загину аж заїхать! —
А се у него слабодушність звесь? —
Пеколні сїти! Узи аду! — Га! . . .
Я рад на се пристану, того мужа
Назвати жусом і нїтчемником,
Котрий аж доти слїдит за невістов,
Аж доки ю з розуму не зведе:
Такий не варт у мене й скотом зватись! —
Але если він хитрість перехитрит,
І душеловицю в саму ту сїть,
Що зажда їй скверна на него верже,
Іме:
Отсе у мене муж ся називає!
І сеї віри я не покидаю! —

(Пріч)

Трета сцена.

Чора. Зараз вітак Соя.

Чора (оберемок рiща на плечу. — Вона 'го кидає в ватрак, а сама сiдає відпочити).

О, Ізидо! . . . Як батько мій лиш може
Над своїм тим крестом в-одно, одно
Так побивати ся! . . .

Соя (ще на дворі). Чи дома, Чоро? —

Чора. Нещасна Соя! Дома! Увійди!

Соя (в'язку зiля і збанок у руках, уходить).

Твій батько дома? —

Чора. Ні ще — От тепер

Що відвела єго до головиці.

Соя. А ти єго ще не питала про

Єго той крест? —

Чора. Ще ні! Та й нащо ми? —

Соя. Аби лиш знати, доню! Щоб лиш знати!

Бо чоловік повинен всего знати,

Недбайлице одна! — І нині ще

Питатимеш у него! — Розумієш? —

(Крутить ся наокола, неначе що шукає.)

А так! . . .

(Голубить збанок до себе.)

Збаночку мій!.. мій ти збаночку!..

(Пе лакомо.)

Се охолода! Се . . . А Сої треба! . . .

Бо ті мари прокляті, що в-одно

У мене душі правя . . . Сої треба! . . .

(Пе)

А вже ніхто так, як старий той Дзвінка
Се чванит ся мені! — Пріч, кажу ти!!! —
Що?! — Я?! — Се твоя жінка, а не я!
Ти-ж предся ю купив у мене! — Ні? —
Ге! Чоро! Відьмо, де ти?! —

Чора. Та-ж я тут!

Соя. Тут? — Добре! Добре, доню! А де-ж він?
Хороший твій стрілець?

Чора. Мій Лесь? — О, щоб
Тобі віддячитись! . . .

Соя. Мені? — Та за що? —
Ти-ж предся заплатила ми за тайну?
Та й Дзвінка заплатила! Золотом!
Ой, то-ж тото леліло! . . . Але-ж бо
І варт 'го було! . . . Що твій волосочок
Перепалить — уже й по нему! . . . фіть! . . .

Чора (зодрігаючись)! . . .

Соя. Яке страшне тут, доню? — Чий же не
Отрій? Ти чмуге, ти! — Отрій є вірний!
Нас не заводит так, як гуцули ті! —
А як тобі для твого стрільця
Зварочку треба буде —

Чора. Що плетеш?! —
Олексик мене любить! . . .

Соя. Доню! доню!
Він і мене любив! . . .

Чора. Хто?! — Мій Лесько?! —

Соя. І справди, що на него саманав! —
Але вони усі собі подібні,
Усі! усі! Як гуцулска люба! (Пе)

Чора. Та гуцулска
Люба? — Яка-ж она?

Соя. Ще будеш знати!
Ще будеш знати, доню! — Але будь
Здорова! — Бо з отсего зілячка
Зварок варити мушу! Нині ще!
Дзвінок живе чимало! . . .

(Обертась до відходу, але уздрівши ватрак, зупиняєсь
переполошена.)

Га! — Се що?!!! —

Чора. А ти-ж не знаєш? — Батьків се ватрак,
Де день і ніч огонь горит великий,
Бо так єму до знахарского діла
Потрібно. —

Соя. Що за жар! . . . за поломінь! . . .
Як тої пре-пре-прежасної ночі,
Коли 'го в піч метали! . . .

Чора. Як? — Кого? —
Кого у піч метали? —

Соя. Як ти брешеш! . . .
Хто міг єго отсе у піч метати?! —
Він сам у него скочив! . . .

Чора. Але хто? —

Соя. Дурнасо ти! — То ти не виділа?! —
Як лев собі стоїт! А в ті мінуті,
Коли 'го посіпаки хочуть брати,
Він вириває свій турецький ніж
За череса собі, і 'го садит

Устеклому се графови у серце

Аж по самі черена!!! —

Чора. Ізис — ніж?! —

Соя. Аж по самі черена, кажу ти!!!

Той ніж вітак понесли до графині,

Єго любаски се, і ще горячий

Від тирби вї мужа! . . .

Чора. До якої

Графині се? —

Соя. Усе, усе забула! . . .

(Пє)

Але нічо' тото! . . . Ще і для Сої

Десь зілячко росте! . . . Ти-ж не забудь,

Питати ся про крест! — Все треба в світі!

І як та Соя:

З кождіського цвітку зварок варити вмїти! . .

(Пріч)

Четверта сцена.

Чора сама. Зараз вітак Морган.

Чора. Нещасна ти! . . . Та що вона казала? —

Аби про крест у батька запитати? —

Я се давно хотїла, та усе

Не смїла. — Але де він нинї так

Барит ся? — Га! Іде вже . . .

Морган (ще за подрев). Де ти, доню? —

Чора (біжит до него). Я тут! Поволи лиш! Я по-

[веду вас . . .

(Сліпий Морган, великий золотий крест на ланцушку у ліві, а знахарський бичик у праві руці. — Чора про- водит его до скрині направо, світит каганці, сідає коло скрині наліво, де зачинає прибиратись і строїтись.)

Морган. Чи пізно вже?

Чора. Вже по опівночі.

Морган. То на годинку задрімаю. — Скоро-ж Ти світову уздриш, то мя збуди,
Бо ввес мій труд за двацять рік й оден
Пропавав би.

Чора. Батечку? . . .

Морган. Питай ся!

Чора. Що

Отсе за крест, що ви, як кажете,
Вже років двацять і оден над ним
Працуєте в-одно, в-одно у книгах
Старих тих смотрите, так, що над ними
І вид ваш пострадали? — Що се діло
Є знахарске — то я й сама уже
Покмітила. — Але велике мусит
І важне быть воно, бо муж, як ви,
Над ним не розпадавсь би так? —

Морган. О, доню!

У моему віку дни не на те,
Аби у играшках марних терять їх! —
Велике, превелике моє діло! —
Ще три дни лиш — а я владикою
Всіх духів! — Ще лиш три дни — а я царь
Над усіма царями! Крушу скиптри,

І роздаю корони! — Ще лиш три дни —
А моя добра Чора ме сіять
У славі своїх праотец: в короні
Тих давних фараонів!

Чора. Фараони-ж
Нам праотці були?! — Яким же-ж ділом
Узялись ми в сих горах, в сих чужих? —

Морган. О, не питай мя, доню! — Як пісок
Сагари, що Самум той ним мете:
Оттак і доля розмела наш нарид
По світі, і нам білше не осталоь
З корони, царства, слави не осталоь,
Як книга ся одна. — Але й за ню
Богам да буде честь! — Бо в книзі сї
Найшов креста отсего тайну я
Записану. — І три ще дни, о, доню,
А той старий Єгипет світлим своїм
Витав нас вінцем!

Чора. Нам добре й тут! . . .

Морган. Бо молодий той гуцулский стрілец так
До серця ти пристав? — О, доню! доню!
Давно вже я тобі сказать хотів,
Забронить хотів, если-б тобі я
Забронить лиш міг що, та не знав,
Що бронить любі — то все одно,
Що у огонь оливи сипать! . . .

Чора. Батьку! . . .

Морган. Бо гуцул щирий, добрий, в него двері
Не заперті ніколи чужинцеви,

Він ділит з бідним свій остатний кусень,
І груди свої накладає за
Покривдженим: але єго любя —
То поломінь соломи, що, як буйно
Палахла, так без сліду і загасла! —
Хіба-ж та мая рожа не прекрасна? —
А може-ж того мотиля вона
Прибить до свої несповитої
Краси хоть на годинку? — На мінутку? —
Се гуцулска любя! . . . О, доню, доню!
Озми собі лиш ту нещасну Сою
За примір! . . .

Чора. Нашу Сою? — що се з нев? —

Морган. Ти знаєш ю, дитино, але як
Тепер ти знаєш ю, отрійницю,
Пяницю: тим вона давно не була,
А була молода, і добра, і
Хороша, як би й ти, і много наших
Найліпших парубків старало ся
О ню. Але вона усіх від себе
З погордов і з поругов відвертала,
Бо гуцулский ледінь оден найславний
Сподобав був ся їй, а в'на єму. —
Коби-ж ю був любив хоть . . . але ні!
Бо звівши ю з розуму — понехав,
І сам любив княгиню гуцулску! . . .

Чора. Чи лиш не матір тої, що тепер
У горах літує? — Але що далі? —
довбуш.

Морган. Та що-ж би далі було, моя доню? —
Прийшло, як мусіло в кінці прийти:
Княгині чоловік, прегордий граф оден,
Довідав ся, велів зухвалого
Ледіника спіймати, і живцем
Спалити! . . .

Чора. Ізидо! — А Соя що? —

Морган. Що видиш. — Доню, доню! Стережи ся
Тих гуцулів! — О, стережи ся, доню! . . .
О, доню, стережись їх як огню! . . .

Чора. То Соя —

Морган. Тихо будь! Мені здрімалось! . . .
Най трохи припічну! . . . Бо сеї ночі
Одно велике діло ще мя жде:
Мій крест се виручить з рук Тіфона
Червонного, праворога блага! —
А се трудна є річ! Така трудна,
Що не оден ю мусів заплатити
Душев!!! . . .

Чора. О, божества! . . .

Морган. Благай їх, доню,
Благай, благай їх, доню, о, благай,
Нехай тебе сокотя, а найпаче
Від гуцулскої любви! . . .

(Хилит ся на скриню й усипає. Крест виповзає 'му з
рук й паде на землю.)

Чора (подумавши). Чи-ж може бути?! —
О, Ізіс! О, Озіріс! . . . Але ні! —
Що батько мій — та може знати о

Любі? — Се-ж ні книжки, ні гірогліфи! —
Мені казав? — если би гуцул не
Умів, не міг любити так, як се
Люб'яще наше серце розуміє? —
Если любов у того гуцула
Лиш играшка пуста? — Сваволя лиш? —
О, змилуйтесь, боги! Бо я би мусіла
Загинути, як искорка та бідна,
Що в'на — сама з огню — лиш при огневи
Одному жити може, або гине! . . .
І хто-ж би сему винен, як не я
Сама, що у любовні медости
Ніколи о любу 'го не питала,
Бо думала, що оттака люб'а,
Котра ще вперед мусит ся питати,
І присягатись, і божити ся,
На того брехача похожа, що
В усіх людей вже віру потеряв,
Але най так се буде: нині я
У него запитаюсь! — А если
Він свою Чору вже не любить, то
Від Чори й наріку він не почує! . . .
Тут ріки і широкі і глибокі:
То-ж вистатчут на холодну могилу
Для бідної циганки! . . . Але як
Мене він любить . . . О! Тогди,
Що в мене діядеми? — Що корони? —
Що всі престоли славних фараонів? —
Що сонечко? — Що світа світ? — Що рай?

Що рожі всі маєві, що сам май? —
Сонні мари! . . .
Люба лиш то сокровище єдине,
Що за любов любов дає у зміну! . . .
Себе за себе! В лечку за волю!
І рожев світ сей стелит доокола! . . .
(Надворі чути два набої.)
Се що?! — Мін Лесь! . . .
(Зодрігаєсь)

Пята сцена.

Довбуш. — Ті, що перше.

Довбуш. Ти зодрігнула ся? —

З якої се причини? —

Морган (заспаний). Доню! —

Чора. Чую!

Морган. Іди та подивись! — Се Тіфон там
Іде! —

Чора. Се мій Олекса! —

Морган. Вийди, кажу!

Се Тіфон там іде!!! —

Чора. Які-ж бо ви

Дивні . . .

(Пріч)

Шеста сцена.

Ті, що лишили ся.

Морган. Се так! — Се Тіфон там іде!

Бо се єго є ніч! . . .

(Усипає)

Довбуш.

Ніч кари на

Сю душеловицу! —

(Подумавши)

А що се я? —

Не так же душеловец? — Ще і з тих
Найгірших, як той злодій, що у баби
Жебрущої хліб з торби украде! —
Бо що їй скажу? — Як той смутчий крест
У неї видурю? — А мушу в неї
То витуманити, бо слово дав,
То моє слово чести, слово мужа,
Що білш значит, як сто таких крестів!
О, я би рув! А рув, як лев той в сіти,
Що через свою подуфалість сам
У ню упав! — Але не міг би я
Пірвати, сокрушити тую сіль
Як лев оден? Коли-ж, тепер, коли
Той лев вже силу свою пострадав? —
За пізно нагадав ся мій королю! . . .

(Подумавши)

То-ж далі! — Зрештов — о що тут і ходит?
Та забавка-діточа не стоїт
Такого рейваху! — Нарешті, в'на
Любов великов все мене манила:
Нехай же-ж нині даст мені довід! —
Бо сли гона мене так дуже любить,
Як в очи ми світила — то й простит мя! —
А ні:
То та єї люба великословна

Нічим не була иншим, як лиш хитрим
Поганим душеловством, а тогди
На свій учинок не пожалую!
Але нехай я жалую, чи ні:
Тут ходит, виручитись з свого слова,
Що вбрав на ся, як проклятя окуви!!! —

Сема сцена.

Чора. Ті, що перше.

Чора. Чи-ж не дивак мій батько? Тіфон все,
Та Тіфон без кінця! — Але чого
Такий задуманий? — Се що тобі? —
Увес у смутку нині! . . .

Довбуш. В смутку? — Ба! —
А ти весела, може? —

Чора. Маю, може,
Причину? . . .

Довбуш. Ні? — Ха, ха, ха, ха, ха, ха! . . .
І що-ж тобі бракує? —

Чора. Дуже много! . . .

Довбуш. Я рад би знати, що? —

Чора. Люба! . . .

Довбуш. Люба?! —

Ха, ха, ха, ха, ха, ха! . . . а я бо думав,
Що ви, що ті цигани, й без любви
Любити вміют! . . .

Чора. Як же-ж?! — Без любви? —
То була би люба любов тогди? —

Довбуш. Нещасна! То-ж і ти любу вже знаєш?!

Чора. Від нині! Але знаю!

Довбуш. Знаєш певне? —

Чора. І се знов питанє! . . .

Довбуш. Залевне знаєш? —

Тим лучше! — Бо тогди люблю ту твою

Ти й довести умітимеш! — Не правда? —

Чора. То, що люба уміє, то і Чора

Умітима. —

Довбуш. Покажесь . . .

(Здоймає крест)

Ти сей крест

Мені даруєш? —

Чора. Крест?!!! — А батько-ж мій?!!! . . .

Довбуш. Ха, ха, ха, ха! . . . Отсе-ж мені й люба,

Що на діточі играшці кінчит ся! . . .

Так, душеловице! — Тримай 'го си!

(Мече їй крест на скриню, а сам хоче йти)

Та так таки і ліпше . . .

Чора (тримає его). Ти йдеш? . . .

Довбуш. Бувай здорова! —

Чора. Милий! . . .

Довбуш. Пріч!!! —

Чора. Слівце лиш!

Довбуш. Але останне!

Чора. Так! Нехай останне! —

Ти любиш мя? —

Довбуш. Я люблю —

Чора (перебиває 'му річ).   То-ж бери
Собі сей крест, коли тобі на нім
Так дуже лежно! . . .

(Пхає 'му крест за черес.)

А умре мій батько . . .

То ти мені ся лишиш! . . .

Довбуш.

Я?!!! — О, чорна

Ти душеловице? — Ніколи в світі!!! —

Бо я княгиню люблю і для неї

Сей крест принести обіцяв, а що

Я обіцяв — то мушу, бо я мушу!

Для того-ж мя прости, если се можеш,

Если ес мя любила, так любила,

Як присягала ся, що любиш мя! —

А ні:

То моя совість за се діло чиста!

Бо сватать має муж, а не невіста! —

(Іде. Але перед ватраком з'упиняєсь, виймає з тобівки скриночку з клейнодами і кладе ю на землю або на який примурок так, аби без трудности на очи впадала, а сам відходить)

Осма сцена.

Ті, що лишили ся.

Чора (прийшовши по хвили тяжкої замороки до себе).

Се де я? Й що казав він? — Батьку! —

[Батьку!! —

Вставай та умирай!!! —

Морган (заспаний)   В огни . . . і в кривіх
Ме Тіфон світ . . .

(Пробужавсь, смотрит за крестом і схоплюєсь на ноги.)

Мій крест?!!! — Де, де мій крест?!!!

Чора. Я за люблю 'го проміняла! — Як? —

Чи може ти лиш сам, о, гордий старче,

Хотів щасливим бути? — Ба і я! . . .

Морган (бере книгу й бичик і мацаєсь аж до ватрака).

О Тіфоне!

Ти не відводиш діло! . . . Але ти,

О, доню, чадо моє нещасливе,

Ти ся пімстиш за мя во время оно!

А не забудь:

Що ми є з роду славних фараонів!!!

(Мечесь у поломінь, котра жасно бухає і палає, і аж до останку искрами сипле.)

Девята сцена.

Чора сама.

Чора (біжит до ватрака).

Пімстю ся! І пімстю ся! І пімстю ся!

Се присягаюсь ти всіма богами,

Котрі огнем орудуют! — А то

Пімстю ся так, як ще дитина батька

Не мстила, відколи та мста кровава

Урвала ся з пеколного ланца

І світ сей кровйов людсков закрасила! — О!

О, ви Гарпії, Тіфона дочки,

Прийміт мене у свій жасний союз

Яко владичицу ножа і барди,
Різничого ножа, і барди ката! —
Бо доти не спочину і не хочу
Спочити, доки аж та чорна кров
Усіх, усіх пеколних Добушів
До Сірія вгору аж, а вітак
Від Сірія у найтемніщий ад
Не ме шуміти чорним каблуком,
Як той гірський потік, що розбиваєсь
По чорних, гранітових скалах!!! —

(Уздівши скриночку, здоймає ю й отворяє.)

Що?!!! —

Ти золото лишив?! — То душі нині
За золото і ніжні діяманти
На продаж, а вітці за перла і
За крам дівочий? —

(Мече скриночку в полемінь.)

В пекло і з тобов!!!

А за сей глум чортівске твоє серце
Насипю топленим я золотом,
Що аж сипіти ме, сипіти, як
Гадя та месна в моїх тут грудех!!! . . .

(Притискає руку до грудей і дістаєсь за монество,
котре в сей час з шиї собі зриває і далеко від себе
тримаючи, обзирає.)

А ти що тут, пуста мамоно, робиш??! —
У пекло і з тобов!!!

(Мече монество в огонь)

Та-ж я не Чора,

Не того Моргана багатаго
Дочка уже, що він корони, скиптри,
Держави роздаровувати думав,
Як ту дрібну монету прошакам! —
О, ні вже! —
Я жриця мсти від нині називаюсь! —
До олтара-ж!!! — Там жертва дожидає!!!
(Обертаєсь до відходу. — Заслона.)

ТРЕТЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Та сама, що у першім ділі.

Перша сцена.

Секретар з пергаментовим сувоем.

Секретар. Оттак, матбуть, воєначалнику

Рішущого походу на души,

Як нині се мені. — Але чого

Мені боятись з збройов сев в руці —

З сим дневником покойної княгині,

А сеї знов княгині матери? —

Бо як мені учитель мій писав,

Так і найшов тайник я у архіві,

А в тайнику тім ніж і сей сувій,

Покойної княгині дневник сей.

Архимайстерске, премайстерске діло

У своїм способі, і так усе

Документарно і з доводами,

Що моя красна, моя горда жертва,

Чи сяк, чи так, у моїх вже руках,

І то в руках, що всі пеколні сили

Мені не в стані вирвати ю з рук! —

І так похід я мій розпочинаю —

Не мудрий, а відважний щастє має! —

(Плеще в долоні)

Маршалку! —

Друга сцена.

Маршалок. Той, що перше.

Маршалок. Чую! —

Секретар. Думаєш, що всі
Ся зійдуть?

Маршалок. Десят тисяч, як найменше. —
Сей замок буде наокола ними
Обступлений.

Секретар. Але аби ворота
Не загасні були!

Маршалок. Розумієсь. —
Акторі муся мати свій простор.
А у хороми сі самі избранні
Лиш сміють приступити.

Секретар. Будут всі
При зброї?

Маршалок. Нині в них Вартоломія,
Де всі у зброї ходя.

Секретар (показує на чоло). Ну — а тут?

Маршалок. Вина і меду в кожному шинку,
Ба навіть наокола сего замку
Я тільки накопошив, що би стало
Й на тисяч капуцинів.

Секретар. Браво! — А
До маскеради все мені готове? —

Маршалок. І борода і ризи, все, що треба.
За чверть години буде архимандрит
Такий з вас, що такого пошукати!

Секретар. Ходи-ж, та ми поможеш перебратись,
Бо нарид вже ся сходит. (Показує поза подрю)
Хто там ті? —

Маршалок. Той звесь Иван, брат рідний Дов-
А з ним его товариш Лагадин. [буша,

Секретар. Понурі два вірли! . . . Ивана-ж того
Нам нині дуже треба буде. — Хто-ж
Той дідуган там у медвежі кучмі? —

Маршалок. Се хроніка живуца гуцулів,
Та ще і в філософію свій ніс
Не згірше тикає.

Секретар. А той там фуплес,
Що попліч з ним іде?

Маршалок. Сорока, що
Дві слові лиш на-память ся навчила.
Лиш «Довбуш», і «княгиня».

Секретар. Ха, ха, ха! . . .
Але вступім ся чорним рицарям.
(Оба пріч у замок)

Трета сцена.

Иван і Лагадин.

Лагадин. Такого би, о, друже мій Иване,
І у казках ніхто не розповів.

Иван. А претці сему так, як я ти кажу,
Мій вірний Лагадине: двацять рік
І пять, як мій отец, Василь се Довбуш,

Пропає без вісти, як під землю впає. —

О, отче мій ти, отче! . . .

Лагадин. Бідний друже! . . .

Ти-ж не допитував? — Не слїдив? —

Иван. Хто?! —

Я не допитував?! — Всю Ляччину,
Волощину, всі Угри перемерив
Уздовж і упоперек: даром все! . . .

Лагадин. Гм! Щоб і Марта; рідна твоя мати,
Нїчо' не знала в сему ділі? —

Иван (з погордов). Мати! . . .

Лагадин. Ти може не питає? —

Иван. Я не питає?! —

Просив, молив на милість Бога! — Ба! . . .

Лагадин. Що-ж претці каже? —

Иван. Ти-ж хїба не знаєш

Єї ту пісню безконечну, що

Лиш він, лиш їй Олексик, варт є знати

Тоту жасну, несамовиту тайну? —

Все він лиш! Все лиш він! — О, круча, чорна

Ти матір, ти!

Лагадин (грізно). **Иване!!!**

Иван. Бо нехай

І так се буде, що у світї навіть

І рідна мати так любить не може,

Як по законах би природи й серця

Годилось. — Кажут люде бо і піють,

Що навісна якась там доля тов

Любов орудує. — Нехай і так! —
Але щоб долю свого народа,
Щоб волю питомого народа
Продати! . . .

Лагадин. Як?! — Се мала б твоя мати
Зробити?! —

Иван. Ні?! — То, може, не завдала
Той прасвятий наш громовий топір
Вона йому, Олексі своєму, що
У него тільки і на думці, як
Гулять та женихатись? — І такому
Наш громовий топір! . . .

Лагадин. Ти й справди віриш
У той святий топір? —

Иван (ловит за ніж). Заріжу тя,
Єсли не меш у него вірити!!! —
Єго подарувало божество
Святого сонечка прадавному
Одному королеви гуцулів. —
Але король нещасний сей завдав
'То свої хабалици, за що він
Не тільки що і сам свій вік утратив,
Але і нарид гуцулский до впадку
Привів! — О, друже! Ще-б і нині ми
На поберіжю Моря Чорного
Великим та всеславним народом,
Коли-б не князь-гільтай той, та не нешта! . . .

Лагадин. Я чув ту сторію від Германа
Старого того, що старі казки

Ті гуцулські він зпоконвіку знає. —
А сей знов каже, каже і твердит,
Що ми ще будем, чим давно ми були,
Аби лиш хто найшов ся, той топір
Провадить гідно.

Иван. То-ж бо й щось! — 'го гідно
Провадити.

Лагадин. А він ся вже й найшов. —
Бо хто гідніщий може того бути,
Як не твій брат Олекса? —

Иван (як устеклий). То й тебе?!!! —
Й тебе він обманив?!!! — Руш!!! — Забери
[ся!!! —

Не треба другів вже мені! . . . О, Боже! . . .
(Іде потич, сідає на лавичку і закриває собі очи полов
від сардака. — Лагадин відходить на кілька кроків, але
зараз вертаєсь і сідає коло Івана.)

Четверта сцена.

Старий і молодий гуцул. — Надворі чути трабантів,
як нарід опирають, і лиш де-котрих у хороми пускають.
— Ті, що перше.

Молодий гуцул. Се в мене свято раз Вартоло-
[мія! . . .

Голоси з надвіря. Олекса Довбуш! Слава!
І . . . І гу!!! . . .

(Стріли.)

Молодий гуцул. А ти, старий? чого насупив
Будь з нами враз веселий! — [брови? —
ДОВБУШ.

Старий гуцул. Сину, сину!

Не кажи топ, аж пліт не перескочиш!

Молодий гуцул. Не знаю, що тут перескаку-
[вать? —

Наш славний Довбуш виходив нам волю,
А воевод дав рѣзказ, щоб нам ю
Тут і обголосили.

Старий гуцул. Най ті воли,
Що Довбуш нам вихожує, а лях
Дарує! . . .

Молодий гуцул. Як?! — То і на Довбуша
Ти пси вже вішаєш?! —

Старий гуцул. Він сам на себе
Їх вішає, не я! Га! І такому
Наш громовий топір! . . .

Молодий гуцул. Я рад би знати,
Хто варт его носити, як не Довбуш,
Не наш напередовец? — Але хто
Там так ся надюндюжив та ступає
Як журавель старий? —

Старий гуцул. Де? — Проступіт ся!
Се монах православний! — Дайте честь! —

Пята сцена.

Секретарь перебраный за православного монаха. Ті, що
перше.

Секретар. Слава Спасителю! —

Усі. Во віки слава!

Секретар. В вас праздник, діточки? —

Молодий гуцул. І то великий!

Наш добрий воевода, дідич наш,
Подарував нам волю.

Секретар. Гм, гм, гм! —

Як я тобі, що в тебе вкрав, віддам,
То й то дароване? —

Усі. Ха, ха, ха, ха! . . .

Молодий гуцул. А як я те, що другий в вас
Дістав та вам віддав? — [украв,

Секретар. Гм, гм, гм, гм! —

Тримавши в себе років кількасот? —

Усі. Ха, ха, ха, ха! . . .

Молодий гуцул. За се би слово, отче,
Вам воевода не подякував.

Старий гуцул. Здавсь, що чесний сей отец его
Не знає? — Годний пан! . . .

Молодий гуцул. А тяр княгиня! . . .

Старий гуцул. Про воевожу він се каже, отче!
Вона сих гір є дідичка, і має
Від давних королів таке вам право,
Вона одна, матбуть, на цілу Польщу,
Всіх гуцулів судити.

Молодий гуцул. О, се ангіль! . . .

Секретар. А їй отец? —

Старий гуцул. Був лютер на ввес світ!
Я знав его. — Але і тяжко ж бо
То Господь покарав! Одної ночі

Щез без вісти, і кажут, що 'го чорт
Живцем у пекло вхопив.

Секретар. Щастє ваше!

Бо був би всіх, матбути, гуцулів

(Справляє за подрю)

У ті желізні там печи спалив!

Голоси. Ого! — ого! —

Старий гуцул. Та як се? —

Секретар. Зараз скажу. —

Ти знав, старий, одного гуцула,

Найжвавшого стрільця, на цілі гори,

Що він — вже буде років двацять пять —

В сих горах і в селі сїм пробував

І що Василь ся Довбуш звав? —

Иван (зриваючись). Отец мій!!!

Мій дядичок!!! — Та де-ж він? . . .

Секретар. У ті печи там!

У ті печи желізні, сину мій,

Кадав єго княгині сеї тато

Живцем спалити!!! —

Усі. Га!!! —

Секретар. Живцем спалити!!! —

А як єго в жасну там піч метали,

То він зарув, що Чорногора аж

Загомонїла:

Ті гуцули пїмстют ся раз за мене,

І розваля на грузь сю вовчу скиню!!! —

(Користуючи з великого жаху й остовпїлости всіх при-
томних, швидко і нишком прїч у замок)

Шеста сцена.

Ті, що лишились. — Пізніше капітан з трабантами

Иван (прийшовши по хвили до себе).

Як він казав? —

Ті гуцули пімстют ся раз за мене? —

А є-ж ще гуцули?! — А гой, ви жуси!!!

На прах сю вовчу печеру!!! —

(Крик, рейвах і мотлох народа надворі. Усі притомні, Иван на переді, піднося топірці й обертают ся до естради. — На се виступає капітан, з шаблев у руці, на естраду, за ним кілька трабантів.)

Капітан.

Тут що? —

Иван (вириває 'му шаблю і просажує 'го насмерть).

По Довбушеви тризна, а ти перший

На жир.

Трабанти (втікаючи). Втікайте! Чорт!!! Чорт . . .

Иван. Що найлютіший,

Котрий пресподне вами ме гатити,

Аж доки зовсім 'го не загатит!!! —

А гой, ви гуцули!!! На прах, на грузь

Змиєве се гніздо . . .

Сема сцена.

Тривожний дзвін. — Капітана віднося. — Княгиня з челядев. — Ті, що перше. — Гуцули — окрем Ивана, вступають ся покірно направо й наліво, так, що середина подрі й ворота зовсім вільні.

Княгиня.

Стій, бунтівнику! —

Що хочеш?

Иван. Моєго вітця!!! — а ні . —

То твою душу . . .

(Пускаєсь до княгині з шаблев)

Довбуш (ще за подрев). **Набік, гуцули!!!** —

(Убігає з Джімірем на подрю й мечесь межі Івана і княгиню.)

Ти що, о, жусе ти?! — До жінки шаблю?! —
Пріч!!!

(Тручає 'го назад)

Кровйов се невісти хочеш ти

Обезчистити гуцулске имя?!!! —

Иван. Що?!!! — Таже скорше ся тобі удаст

Пренайлютішому з усіх чортів

Найпроклятіщу душу вирвати,

Як ляшку сю мені . . .

(Пускаєсь знов до княгині)

Довбуш (вириває 'му шаблю з рук і мече далеко від себе). **Пріч, кажу ти!!!**

(Хвиля. Княгиня відходить)

Иван. Як, ляцкий рабе ти?! **Огиднику!** —

Отец оттої ляхівки —

Довбуш. **Казав**

Вітця нам у желізні там печи

Живцем спалить і мав до того право:

Він замок сей 'му запалив —

Иван (як устеклий). **Отец мій**

Палій?!!! — Се кровйов змиєш . . .

Рве ніж і мечесь на Довбуша, котрий дає ся шибко в бік і єму ніж з рук вириває.

Довбуш.

Гуцули!!!

Вяжіт 'го!!! —

Иван (до гуцулів, котрі 'го вяжут).

Жуси!!! — Тхорі!!! —

Довбуш.

Пріч! — За мнов! —

(Усі пріч.)

Осма сцена.

Секретар. Зараз вітак маршалок.

Секретар. І так похід мій славно розпочав ся

Та і до бою головного і

Рішущого сегодне прийде ще.

Бо тигрис той старий, той воевода,

Не устечет ся, може, як дістане

Мій лист? — Ще гірше, як би ся устік! —

І так: чим далі в ліс, тим білше дров!

Сьогоднішна пароля пишесь — кров!!! —

(Плеще в долоні)

Маршалку! —

Маршалок (виступаючи з кайданами в руді).

Чую! —

Секретар.

Чи післанці вже

Пішли за воеводов на вздогін?

Маршалок. І мусіли давно вже здогонити,

Бо як я чув, то, лиш пів милі відси,

Наш воевод в дорозі зупинений,

Хто зна, з якої там причини.

Секретар.

Браво! —

Трабанти же? —

Маршалок. Котре найвідважніщі
Стоя уже на поготові.

Секретар. Се
Ті кайдани?

Маршалок. Найслабші, що-м найшов.
Але аби на кождий спосіб бути
Безпечним: ще і понадпилював. —
А сли єму в свій час одно слівце
Лиш шепнете —

Секретар. Я розумію. — А
Що з нештами? —

Маршалок. Обі на поготові.

Секретар. Аби-ж, як князь приїде, були зараз
Ми під руков!

Маршалок. Я розумію, а
Вітак знемиділи. — Устекла Дзвінка
До всеклого Ивана най летит,
Аби летів сюда, підбичувати
В потребі свого брата, а циганці
Віддати крест.

Секретар. Хороше! — То-ж до діла!
А скорше! Бо вже й Довбуш там іде
Передний кат старого воєводи. —

Маршалок. А що не він — то вже Иван по-
(Пріч) [ходить.

Девята сцена.

Довбуш. Той, що лишив ся.

Довбуш. Горячий день! . . .

Секретар. Та щоб на нїм ся стало! —
А добре, щось прийшов: княгиня хоче
З тобою говорити.

Довбуш. Та сьогодні?! —

Секретар. Сьогодні, і то зараз!

Довбуш. Ні!!!

Секретар (помішаний). Та якже-ж?!!!

Довбуш. Уперед крест, тепер мене! — Дзвін-
[ки!!! —

Куда ні ступиш — Дзвінка!!!

Секретар. Хто-ж так сміє?! —

Вона-ж ні Дзвінці пара та ні Чорі? —

А зли з тобов в'на хоче говориги,

То про сьогоднішній випадок, про

Ивана божевільство —

Довбуш. О, мій брат! . . .

То-ж буду мусів я, що би-х не мусів

Ні за свій вік, ні грішну свою душу! . . .

Пріч у замок.

Десята сцена.

Секретар.

Секретар (віддихнувши). Уф! . . .

Що-ж тая людска доля зависима

Від примхи других примх! . . . Я се будую

Цілий мій гордий многоважний плян

На легкоумстві сего легкоума,

А він на раз ся витверізує,

Неначе чудо стало ся. — А ба! —

Тепер тобі вже й чудо не pomoже!
Тепер ти мусиш — дякувать бріхні —
Гуляти так, як я тобі заграю,
Бо ти вже в сітці, льве мій молодий,
І скоро приведу тобі і тигра
Старого на арену, де значит:
Ти або він! — але безпечно він,
О що я постаравсь на кождий спосіб. —
А як старий той тигрис-воевод
Скінчає вік під твоїми лабами,
Тогди я постараясь і о те,
Аби і льву за ним дорогу дати. —
А як се станесь так, як я гадаю:
Тогди полон є мій, є мій! Принаймі,
Партика льва: прекрасна та княгиня! —
То-ж гузя, льве і тигре! — гузя, гузь!
Ловіт ся і скубіт ту вашу шубу,
Аби аж шкам летів, а рик ваш щоб
Аж Чорногору ворохнув!!! — Там що? —
Мій тигрис вже іде! З очий палає! . . .
Ходи!
Лев молодий тебе вже дожидає! —
Таких борців і Рим старий не має!!!

Одинацята сцена.

Воевод з поїздом. — Той, що перше.

Воевод. То-ж так мені сей нарід дякує?! —
Капітана ми вбити?! — Жінку ми
Зневажити?! — Мій замок нападати?! —

Слух Christi Domini!!! — і як би був
Не Довбуш мій се був . . .

(Дивит ся наоколо.)

Та де-ж він? —

Секретар. Довбуш? —

У катуши! У-кайданах! —

Воєвод. Що? Що?! —

Секретар. В неволи, князю мій! —

Воєвод. І хто се смів?! —

Секретар. Я, князю мій, се смів! — Бо княгині
Не в для гуцула, хоть най він сто раз
Там Довбушем ся зве. —

Воєвод. Чись одурів?!!! —

Секретар. Не було би й дивниці! — Бо такого
Добродія і добродітеля
Сопругу з розуму звести . . .

Воєвод. Води!!!

(Служалі принося шклянку води і крісло, у котре воєвод паде.)

Для того-ж? . . .

(Зриваєсь.)

Але ні! — На може бути!! —

Ти брешеш, гадино!!! —

(Паде знов у крісло. — Жасна боротьба серця.)

Секретар. То зараз свідки . . .

Ге! Чоро! Дзвінко!

(Обі виступають на естраду, Дзвінка з топірцем, Чора з крестом.)

Зараз вам маршалка —

Воєвод (зриваючись). Кого? — Маршалка? —
[Ката!!! —

(Служалі, Дзвінка, Чора прич. Кат виступає з бардов.
Єго помічники принося ковбок.)

Де-ж він є, (Маршалок прич)

Убійник мої чести . . . Чести? . . . Ба! . . .

Пропало! . . . (Плаче.)

Дванацята сцена.

Трабанти вводя Довбуша у слабих кайданах.

Ті, що перше.

Воєвод. Довбуш! Довбуш! . . .

Довбуш. Що, о, князю?

Воєвод. То так ми дякуєш? —

Довбуш. Як дякую? —

Воєвод. Сопругу ми звести? —

Довбуш. Ха, ха, ха, ха! . . .

Що я пішов до твої жінки —

Воєвод. І

Зневагу сю в лице ми?!!! Се під бардов

Мені спокутуєш!!! —

Голоси. Княгиня! —

(Усі проступають ся з великов повагов.)

Тринацята сцена.

Княгиня у княжескім орнаті. — За нею ві челядь і
маршалок. Ті, що перше.

Княгиня. Що

Тут дієт ся?! — Ви вже забули, князю,

Що суд судити — лиш мені одні
Пристойт тут. — А сли я дотепер
Вам позволяла, в моім імени,
Судити 'го — то з тої лиш причини,
Бо-м виділа, що ви по людски і
Милосердію 'го судите. —
Але тепер, коли з жалем я вижу,
До чого ваша нагла ярість вас
Доводит і що за одно нічо',
За сего мужа молодий проступок,
Прощательний —

Воєвод. Прощательний?! — Княгинє!
Чи ви при собі?!!! —

Княгиня. Се я вас питаю. —
У мене правда — святість —

Воєвод. О, тим лучше! —
Тогди не мете ся таїти чей,
Що презухвалий сей стрілец сегодне
У вас був? —

Княгиня. Я не знаю, чо' бих мала
Таїти ся? —

Воєвод. І се мені у очи?!!! —
(До помічників ката)

Беріт 'го!!! —

Княгиня. Ви єго і палцем не
Дорушительсь! — Я гуцулска княгиня! —

Секретар (виймає пергамент). Нев з роду-сте не
[були! —

(Подав 'го воєводі)

Тут! читайте

Мій князю! —

(До княгині)

А мені позвольте, пане,

Най вас спасу від тягару, котрий

Не сила двигать вам . . .

(Здоймає з неї діядем, а маршалок плащ)

Воввод. У монастирь з нев!!! —

(Княгиню відводя. — А доки воввод далі читає, біжить секретар до Довбуша, шепче 'му в ухо й відходить у замок.)

А сему голов з пліч!!! Беріг 'го!!!

Довбуш (рве на собі кайдани й вириває з'умілому вовводі шаблю з пішви). Пріч!!!

Від мене, ви раби!!! Я Довбуш ще . . .

(Усі утікають, окрем Довбуша й вовводи)

Чотирнацята сцена.

Иван з топірцем, за ним Лагадин і кілька гуцулів, убігають у одні ворота, а Джимір з решта гуцулами у другі. — Ті, що лишились.

Иван (ще за подрев). Він де . . .

(Убігає на подрев)

Довбуш (ломит шаблю, мече кавалки вовводі, а сам хапає топір). Кат всіх ляхів? — Він тут!!! —

[А ти

Місарню ми отвориш.

(Ловит перепуженого вовводу за груди і здоймає топір. Але зараз розмірковує і тручає вовводу з погордов від себе.)

Але ні! —

Ти тут без зброї: за для того жий,
Аж доки Довбушеви Довбуша,
Ти наровень не станеш зброя в зброю
І ми мечеви не передамо,
Хто має жити з нас: чи лях, чи гуцул! —
Бо знай, що нині ще на Чорногорі
Вірлові гнізда ми збудуємо
І доти не спочинемо, аж доки
Або то прелукаве ляцке серце,
Або то щире наше гуцулске
Не перестане трепетати ся
На вістрію месного меча!!! — До там
Бувай здоров, прегордий воєводо!!!

(Здоймає топір)

А ви, о, братя гуцули, за мнов!!! —
Бо відти або вольні повертаєм,
Або нам ворон пісню заспіває
Вогробну!!!

(Ступає крок наперед, гуцули за ним. — Заслона.)

ЧЕТЕВЕРТЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Світлиця у Дзвінчині хаті. — На затилю много вікон. — Направо й наліво двері. — Під вікнами стів. — На столі горит каганец. — Направо й наліво стола стільці. — У лівім куті полиця, правий кут відтятий, а в прирубі велике вікно. На стіні висит дубелтівка й порошниця. — Ніч. —

Перша сцена.

Дзвінка сидит коло стола, й убирає на себе монество, чільця, брацарі, перстені, когутки й так далі.

Дзвінка. Він дав мені раз дорогий брацар

І заприсяг ся, що мені ся ставит.

Де я сама лиш скажу або схочу,

Если до него пішлю той позов. —

З тим брацарем післала Чору я

До него в табір аж на Чорногору,

Аби прийшов до мене, а прийшов

На важную розмову. — Чи-ж він прийде? —

Він прийде! Він, що ще ніколи слова

Не потолочив, хотьби й чортови! —

(Подумавши)

Але если не прийде? — Сли ся ме

Бояти мої мсти? — Хто?! Він, що в світі

Нічого не боїт ся і не знає,

Як то ся навіть зве бояти ся,
Або вистерігати ся чого?! —
Та й тут не має він чого й боятись,
Во мсти не хочу я, але его!
Его лиш хочу я, его самого!
І він ще мусит моїм бути, мусит,
Если краса жоноча, хитрість, штука
Не є пусті, порожні ще слова,
А ще такі слова, яких мене
Секретар хитрий вивчив. —

(Подумавши)

Га! . . . Але

Если уся прехитра моя штука
Відбризла-б від его залізного
Твердого серця? — На тогди я маю
Від Сої, що потрібно.

(Витягає зза пояса фляшечку, йде до полиці, бере збанок з вином, порожнит половину фляшечки у збанок, ховає его знов у полицу, а фляшечку за пояс)

Або мій!

Або землі сирії!!! — Але цить! . . .

Там хтось іде! . . . Він сам! . . . Тепер, тепер!

О, не нехайте мя, хитрущі сили! —

Бо нині або вік, або могила!!! —

Друга сцена.

Довбуш з топірцем і з брацарем. — Та, що перше.

Довбуш (мече брацар на стів а, сам сідає).

Тримаю слова, Дзінко, хоть не рад. —

ДОВБУШ.

Але що слово раз, то слово раз. —
Що маєш ми казати? —

Дзвінка. Воевод
Збирає свою шляхту, щоб на вас
У таборі напасти.

Довбуш. Ха, ха, ха!
То ти мені уповідаєш, Дзвінко,
Що й воробці уже цвірінькают? —
Тогди могла мені єс, Дзвінко, хід
І грозу защадити! . . .

Дзвінка. Грозу? —

Довбуш. І
То не малу, як думаю! — Бо я
Присяг ся гуцулам на Чорногорі,
Що моя вже нога не переступить
Поріг твій, Дзвінко. — І якби вони
Довідались, де я сьогодні є:
То я не знаю, чи я свою голов
Поніс би в Чорногору. — О, жите
Не є пустий горіх! — Се я аж надто
Оперед тим кровавим ковбком ката
Почув, і дуже, дуже дякую
Тобі за сю науку я! . . .

Дзвінка. Мені?! —
За ту науку?! Хто-ж то смів мене
Так обчорнити? . . .

Довбуш. Обчорнити? — То
Не ти з секретарем ся змовила? —

Єго нарадила? — Тогди секретар
Брехав? . . .

Дзвінка. Олексо!!! — Але на такі
Безвстидні, чорні бріхні є найліпше
Мовчати! . . .

Довбуш. Отже ні — Тогди й Иван
Ми мусит відповісти, і то строго!
А ні — то ти сама! — То-ж ні? —

Дзвінка. При чім
Ти мушу присягатись, щоб ми вірів? --
При Возі? — при любі? — если в любу
Ще віруеш! Ти-ж претці раз любив?

Довбуш. Тепер уже не люблю! . . .

Дзвінка. Задля чого-ж? —

Довбуш. Дивний протокол се! . . . Бо я не хочу!
Бо та нещасна ніч мя спамятала!
Бо в таборі на Чорногорі я
Всім гуцулам присяг, і то великов,
Святов, жаснов присягов їм присяг,
На се святе сокровище, на сей
Святий топір присяг — ти розумієш? —
На громовий топір сей, що 'го хочу,
Так непорочно, чисто сохранили,
Як тайну Господа!!! —

Дзвінка. Ха, ха, ха! . . .
То ти і справди віриш в байку сю?! —
То сила Довбуша лежати має
У сі старі тупици лиш?! —

Довбуш (зриваєсь обурений). **Невісто!!!** —

Ти що се кажеш?!!! —

Дзвінка. Чисту правду лиш. —

І ще тебе питаю: сли вся сила
У сі старі охабі лиш лежит:
На що вітак їм Довбуша? — Ба нащо
Їм мужа взагалі? — Най гуцули
Узброя страхопуда ним, і діло
Готове! — Чи-ж не так? —

Довбуш. Ти хочеш, щоб

Я з розуму зійшов? . . .

Дзвінка. Не з розуму,

Але до себе, себе щоб прийшов-єс,
І знов був Довбушем, як ним єс був! —
Бо я тебе любила, а любила,
Як ще невіста зроду не любила! —
І чи-ж мене не має се боліти,
Як мушу слухати, що гуцули
Не в тебе вірують, і не твою
Відвагу величають, але сю
Діточу играшку?

Довбуш. Так нарід каже? . . .

Дзвінка. Лиш нарід? — Воробці вже по дахах
Топір лиш величають.

Довбуш (мече топір Дзвінці під ноги). За тото-ж

Тобі 'го завдаю!!! І то на віки!!

А хочут волі гуцули, то най
Мені ю дякуют, мені самому!
А не стареччині якісь!!! . . .

Дзвінка (обіймаючи 'го). Тепер

Я свого Довбуша аж пізнаю! . . .

Довбуш. Ти твого Довбуша? — Се може бути
Ще правда. — За іля того-ж лиш одну
Одну ми відповідь, о, Дзвінко! — Ти
Строїла Штефана?

Дзвінка. Ні!

Довбуш. Дзвінко!!! —

Дзвінка. Ні! —

Довбуш. Присягнеш? —

Дзвінка. Присягаю!

Довбуш. І для чого,

Аби тобі я менше вірив, як

Ті зависливі Чорі? — То-ж я твій!

На віки твій!!!

Дзвінка. А нарід? . . . Гуцули? . . .

Довбуш. Нехай ся й устечут! А я — я хочу.

Любити так, як хочу! Гуцулам

Навкірки!!! —

Дзвінка. Ти се нині так говориш . . .

Довбуш. А що говорю, те й дотримаю!

При мої честі! — А если не віриш —

То там лежить топір, мені обридлий!

Але тобі най буде він поруков

За мене!

Дзвінка (здоймає топір). Так! — Поруков!

Довбуш. Поконвічно! —

І сли коли від тебе моє серце

Відвернесь, сли присягу ту святу,

Котров тобі сьогодні присягаюсь,
Поломю: то бажай на сей топір
Від мене й то, що в світі найжасніше,
Що в світі навіть і нечуване:
А Довбуш ти приставит за покуту!
При сему топорі! . . .

Дзвінка (ховаючи топір). І Довбуш мій
Дотримає святого свого слова! —

Довбуш. Як ні — покинь мене свята Покрова!!!
(Червонний, жаркий блиск у всіх вікнах, де видно Ла-
гадина і много гуцулів. — Дзвінка горнесь боязливо
до Довбуша. — Довбуш тягне шаблю.)

Трета сцена.

Иван. — Ті, що перше. При кінци Джимір за подрев.

Иван (ще на дворі). І де-ж він . . .

(Убігає з шаблев у руці.)

Га!!! То так ти нам присягу
Тримаєш?!!! — Ти!!! — І що убійници
Тепер ти присягав ся?!!! —

Довбуш (пускаєсь шаблев до Ивана). Боронись,
Бо гинеш . . .

(Коротка, але завзята буча, при котрі Иван Довбушеви
шаблю з рук вибиває й ето легко ранит.)

Иван. Кров брацка!!! —

(Тиша. Довбуш завязує собі рану.)

Але ся кров

На сеї бісиці прокляту голов!!!

А ти признай ся, або гинеш . . .

(Ловит Дзвінку за груди й хоче ю шаблев просадити.)

Дзвінка (паде на коліна). Милости!!!

Иван. То Дзвінку Штефана не ти строїла? —

Дзвінка (показуючи на Довбуша).

Через оттого там . . .

Довбуш (відвертаючись з бридом). О, Боже мій! . . .

Иван. Вітак — не ти з секретарем у змові —

Пішла на сего дурня перед князем

Свідчити, а потому, аби ніби

Собі й колач ще в него заслужити,

Мені побігла знати дати? —

Дзвінка.

Гину! . . .

Иван. А знов не ти, користуючи з того

Гидкого брацаря там, сеї ночі

У твій мерзкий халаш 'го загулила,

Аби або єго у свою сїть

Імити, а як ні, то Соїним

'Го зваром напоїти? —

Дзвінка.

Ні, єй-Богу!

Иван. Ти присягаєш ще, чортице ти?!

(Вириває їй фляшечку зза пояса.)

А се що?!!!

Дзвінка.

Зрада!!! . . .

Иван.

Ти-ж за ню загинеш

Як сука . . .

(Обертає шаблю держев і хоче ю убити)

Довбуш (не дав). Фара, брате! — Не твої,

А катові руці сквернити ся

Отсеї ржиці чорнов кровйов . . .

(За подрев падут два набої.)

Джімір (за подрев). **Калфо!**

Се рушит воєвода з своїов шляхтов,
На табір наш напасти!

Довбуш (здоймає свою шаблю з землі). Гуцули!!! —
(До Івана)

Ти право йдеш у табір і заложеш
Усі плаї і приступи! —

(Іван пріч)

А ви

За мнов усі!!!

(Іде, але у дверех обертаєсь.)

А ти, язе проклята,

Готов тим часом ся під барду ката!!! —

(З гуцулами пріч)

Четверта сцена.

Дзвінка. Зараз вітак Чора.

Дзвінка. Пропала я, пропала!!! . . .

Чора (ще за подрев). Я з тобов!!!
(Виступає)

Бо він присяг княгини, нас обох.
Зарізать їй на жертву!!! —

Дзвінка. Вай!!! О, вай!!! . . .

Чора. А тут стоїт уже й кровавий ковбок,
На нім широка, остра барда, ясна
Як зерькало, а біля лютий кат із
Закоченими рукавами. — Лупнув
Черленими очима як той звір,
Ухопив остру барду, блиснуло

Раз д'горі, раз в долину, гукнуло,
І Дзвінки красна голов покотилась
Кровава у пісок! . . .

Дзвінка. Га!

Чора. Але ні ще!

Бо Чора ще живє, бо Чора даст
Ратунок бідні Дзвінці ще!

Дзвінка. О, вже . . .

Чора. О, божевільна ти! О, жусе ти!

Хіба-ж він громовий топір той свій
У тебе не лишив?

Дзвінка. І справди.

Чора. Дай!

Подай мені его на мої руки,
А красної княгині душечка
На той світ полинула! — Фурррррр . . .

Дзвінка (шукає топір). А він? —

Чора. За нев, як той орев! — Аж воздух ме
Шуміти! . . . Шу-гу! . . .

Дзвінка (подаючи Чорі топір). То ж бери его!!! —

Ніж маеш мою голов з пліч ти сняти —

Волію твою я чортам завдати!!! . . .

(Обі пріч направо й наліво.)

Пята сцена.

Соя.

Соя (ще за подрев). Ге! Дзвінко, моя паво!

(виступає.)

Де-ж проклята

Поділа ся?! (Сідав.)

То-ж утомилась я! . . .

А проклятуща, замість покріпити

Ту бідну Сою . . .

(Уздівши збанок, біжит до полиці)

Збанок! збанок! — А! . . .

(Бере збанок обома руками й не лакомо)

А се й винце! . . . угорске, так, угорске!

У неї гойно, вижу! — Та й для чого-ж

Би ні? — для чого ні? — Штефан богач був,

І відьму золотом мені відважив,

Бо я 'му ю продала! . . . Золотом!

(Ніби наслухав.)

Як?! — Що?! — Гугу!!!

Я отроєна, я! — Зварок мій! — Га! . . .

Та де ти, Чоро, відьмо?! — Най тобі

Я уповім, що моя ти донька,

Та й того Василя Довбущука,

Що він . . . А то-ж пече! Пече! Пече!

Як пекло настояще! — Гу-гу-гу!

(Ревучи, пріч)

ПОДРЯ:

Поляна у однім лісі на Чорногорі, де много плаїв сходит ся. — В затилю халаш Довбуша. — З переду направо велика ялиця, а під ялицев великий оброслий камінь, на котрім можна сидіти. — Ранок. Ціла подря у рожевім світлі.

Шеста сцена.

Иван і Лаґадин надходя з противних сторін. — У долинах далеко чути уставичне стріляне.

Иван. Хороша буча! — А ляхи ті бют ся

Як льви! . . .

Лаґадин. Твій брат ранений? —

Иван. І то я

Завдав 'му ту нещасну рану! . . .

Лаґадин. Було

Відразу в серце! —

Иван (строго). Лаґадине!!! —

Лаґадин. Мимо

Присяги й свого слова, та до нешти

Піти! . . .

Иван. Мій бідний брат.

Лаґадин. І ти єго

Ще жалуєш?! Присяголомника!

Безличника! —

Иван. Се чути мусіти,

І мусіти мовчати! . . .

Лагадин.

Та дивитись,

Як можна з тілької ненависти
Ні сіло та ні пало на таке
Велике дружество се перейти! . . .
Але роби собі, як розумієш,
А ми знов, гуцули, ще будемо
З ним рахувати ся, і то кроваво!
Він хто се, щоб він смів над нами так
Ругати ся, безлично так ругатись?! —
І з чиї се причини сиплет ся
Сьогодні тільки тирби людскої? —
Не зза єго? — Не через него, може? —
Як?! — Або, може, наш святий топір
Ми на тото на него передали,
Аби по всіх 'го нештах волочить?! —
Нехай варуєть ся!!! — Одна лиш іскра —
А всі 'го нешти всего сего світа
Не вирвут з наших рук!!! — Ми славі слу-
[жим,
А з віроломцями ми ся не дружим!!! —
(Грозячи пріч.)

Сема сцена.

Иван.

Иван. Не вирвут з ваших рук? — То я 'го
[вирву,
Хотьби і з паці льва! Хоть мав бих зараз
Вам мое серце на тарели краять
Тупим ножем! — Ви що гадаєте? —

Абих его я все ненавидів,
Та все ненавидів через тото,
Що доси я его ненавидів? —
О, ви не Довбуші! Лиш Довбуш бо
Потрафіт двічі свого ворога
Від найгіднішого убою стримать,
Потрафіт ніж его у собі чути
І не відмстити ся! — А я аби
Его ще все, а все ненавидів! . . .
О, ні мій брате! —
Най гуцули на тебе й пеклом станут:
А я тя вирву, я, з їх рук поганих!!! —
Га! Джімір . . .

Осма сцена.

Джімір, кровавий, з булавов воєводи. Той, що перше.

Джімір. Наша, брате! — Воєвод

І шляхта вся в полоні!!! —

Иван. Й воєвод?! —

Джімір. Вся шляхта до ноги! —

Иван. Та де-ж вони?

Джімір. У табор їх ведут! — А воєвода

І Довбуш — О, дивись! . . .

Девята сцена.

Довбуш. Воєвод. Секретар. Шляхта. Гуцули. Ті,
що перше. — Воєвод і шляхта без зброї.

Довбуш. Та так, о, князю? —

То тут аж мушу пригадать тобі

Твій княжеский прирік? —

Воєвод. Роби кінець! —

Бо по такі нечувані ще ганьбі
Чого і пів міноти жити? . . .

Довбуш. Ганьбі? —

То ти хіба се з жусами ся бив? —
Я ти даю на волю, воєводо,
І ми зачнемо зараз наново! —
Я не жартую! —

Воєвод. Доста! . . .

Довбуш. Але хто

Таку дитинячу тобі дав раду,
З півгорсточков людей на нас напасти,
Неначе нас тут шайка злодіїв лиш,
А не той нарід гуцулский, що волю
Добути він зійшов ся? —

(Хвиля. Воєвод хітає головою.)

Але хто

Тобі ту раду й дав — він варт би того,
Аби тут так стояв! . . .

Воєвод. О, щоб то я лиш! . . .

Довбуш. Я розумію тя, о, годний ляше! —

Але той витязь витязя не варт,
Єсли у своїм супротивнику
Нещасте він не чтит. — І задля того-ж
Дарую волю вам, і без умовій,
Хіба лиш з тим одним, аби на другий раз
Вас білше посітило Чорногору! —

В нас є вас чим приймати! —

(До Джіміря, котрий собі нишком очи утирає)

Що там, Джімір?

Чи вітер лиш яку комашку ти
У око не завіяв? —

Джмір (подає булаву воеводі, а сам хоче Довбуша обіймати). Калфо мій! . . .

Воевод (сто перестрічаючи). Позволь, я перший тут.
(Обіймає Довбуша)

А серце, що

Так величаво бє, варт бити і
На княжеских грудех! . . . Я знаю, що
По тому, що у моєму дворі
Жасної тої днини діялось,
Мій теперішний крок тобі огидний
Ме видаватись. — Але знай, о, друже,
Що все мені чортівство відомо,
І що оттой діявол, мій секретар,
Враз з своїм клеветом, маршалком тим,
Ще нині забирают ся від мене,
Аби деінде внастись катови.
Длятого-ж мя прости, о, Довбущуку,
І ви, о, гуцули, мене простіт,
Як вас я се прощаю!

(Гуцули і шляхта ближит ся.) Вашу волю —

Не подаровану, але здобуту —

Вам уповні даю і віддаю! —

А ти, о, Довбуш, дожидай ще нині

На усне моє слово й грамоту!

Довбуш. На княже твоє слово! —

(Киває на Джміря й шепче 'му в ухо. — Сей біжит у халаш і приносить дуже красну й дорогу шаблю, котру Довбуш зараз воеводі презентує.)

А сю зброю,

Прийми на пам'ятку від гуцулів!

Вона нас пригадає і без слів! . . .

Воєвод (прип'ясує собі шаблю й подає Довбушеви руку).

А пригадає ті святі завіти:

Що Рус і Лях одної нені діти! —

(Урочиста хвиля. — Вітак розходя ся гуцули на всі боки, так, що воєвода з шляхтов і секретарем лишаєсь)

Десята сцена.

Ті, що лишились.

Воєвод (по сумні хвили). Чого ся так насупили,
[пани? —

Чи, може, се на мене вирок смерти

Значити має? — В добрий час! — Але

Я се у вас собі не заслужив!

Сей похід чесний був, як може бути,

А сли ми підупали, то упали

Ми лиш стокротні пересилі. —

Молодий староста.

То-ж

Бо й щось! — Стокротні пересилі лиш!

Але питанє ходит: хто казав вам

Вести нас пересилі сї під ніж? —

Скаженим гуцулам під ніж? —

Воєвод (показує на секретара). Оттого

Там злодія питайте ся, що доти

Спокою ми не дав —

Секретар (приступаючи до воєводи) Мене?! - Мене?! -

Ха, ха, ха, ха, ха, ха! . . . То я би мав

За всі дурачества отсего пана —

Воєвод. (Рве Довбушеву шаблю з піхви і просажує нев секретара.) Се твій послідний кеп.

Усі. Га!!! га!!!

Секретар. Послідний . . .

(Умирає.)

Воєвод. Тепер за мнов, пани!!! — Я той ще є,
Чим був, і горе тому, що він хоче
Старого льва за гриву торгати!

(До молодого старости)

Се не забудь, безусий мій паничу! —

(До служалих)

А стерво се запорпайте де в лісі,
Аби невинні круки та кавки
Не потроїлись ще! —

(Слуги віднося тіло секретара.)

Тепер за мнов! —

Котюзі по заслужі, кажут люде! —

А шабля ся ще найде лучші груди! . . .

(Усі прич наліво)

Одинацята сцена.

Довбуш. Иван.

Иван. Се в мене раз Вартоломія! . . .

Довбуш. Як?! —

Сьогодні день —

Иван. Вартоломія претці! —

Се що тобі? —

Довбуш. Сьогодні-ж маємо,

Як мати, умераючи, казала,

Сестру ми відшукати.

довбуш.

Иван. Боже мій! . . .
Ми-ж маємо сестру ще?! — Де-ж вона? —

Довбуш. Коби я знав се! . . . Але мати тільки
Хотіла уповісти лиш мені,
Що в день Вартоломія, се би, нині
Сестру ми нашу відшукаєм. —

Иван. Диво! —
Длячого-ж ти докладно не вповіла? —

Довбуш. Бо не хотіла, бо казала, що
Присяга вяже ю.

Иван. І се знов диво! —
Яким-же способом ми маємо
Сестру вітак пізнати? —

Довбуш (вигятає свій ніж і подає Иванови).

Придивись!

А придивись 'му добре! —

Иван. (Обзирає ніж і віддає вітак Довбушеви)

Гарний ніж! —

Та що з сестров тов наших має він
За стичність —

Довбуш. По такому ми ножеви
Сестру пізнанем нашу.

Иван (зодрігаючись) І то в день
Вартоломія! . . .

Довбуш. Що тобі, братю? —

Иван. Нехай мене! Пусті лиш забобони!

Бо день Вартоломія був для мене

Усігди нещасливий. — Але нині

Нехай він бреше! То сей ніж, як кажеш —

Довбуш (зодрігаєсь). А! . . .

Иван. Що, Олексику? Чи не ранна́
Лим фрибра?! Єй же Богу! Задля чого-ж
Без топірця ти ходиш?! Де він є? —
У халаши? — Я зараз принесу . . .

Довбуш. Мені 'го принесут, але без тебе! . . .

Иван. О, Боже мій ти кріпкий!!! Ти-ж то
[претці

У Дзвінки не —

Довбуш. Забув? — Ні! Не забув!
Але подарував! . . .

Иван. О, сили ви
Небесні!!! . . .

Довбуш. Ха, ха, ха! . . . Вони мені
'Го не викупя! — Я сам, сам
'Го буду мусів викупити, і
Кроваво, бою ся! — Бо що я в шумі,
У божевільнім шумі мого
Нарову, на топір той присягав,
То жах мене бере, як тільки лиш
Згадаю!!! . . .

(Потикаєсь аж до каменя й паде, припадаючи на него.)

Иван (сідав коло него). Не журись так, братчику!
А хоть і дав-єс Дзвінці той топір —
Аби вони лиш, щоб лиш гуцули
Се не довідались, що ти 'го Дзвінці
Завдав! — Бо сей діявол —

Довбуш.

Шле уже

По мою — душу!!! . . .

(Оба зривають ся на ноги.)

Дванацята сцена.

Чора з топірцем. — Ті, що перше.

Чора.

Твою душу, кажеш? —

Хіба у Довбушів тих є душа? —

Ха, ха, ха, ха, ха, ха! . . . Дялятого-ж він

Лиш ляцку душу хоче! —

Довбуш.

Га! . . .

Чора.

Одну лиш! —

Одним-одну лиш! — Щ? — Ти побілів? —

Ти-ж претці їх по тисяч мордував,

А нині о одну скупувєш ся,

Де ходит, сей топір ти викупить? —

Довбуш. А хотьби й божу голов!!! —

Чора.

Ха, ха, ха! . . .

Як жус за Бога зараз ся ховає! —

Та тут бо о боги не ходит! — Тут

Лиш ходит о чорти! — святу присягу —

О Довбушеве слово, — і одну

Лиш ляцку душечку!!! —

Довбуш.

Ніколи в світі!!!

Хоть мав бих і в могилі зараз пріти!!!

(Пріч)

Тринацята сцена.

Оставші.

Чора. Ха, ха, ха, ха! . . .

(Глумит ся Довбушеви.)

Бажай на сей топір

Від мене й те, що в світі найжасніще,

Що в світі навіть і не чуване:

А Довбуш ти приставит за покуту!

При сему топорі! —

Иван (на колінах). О, змилуй ся! —

У нас є дім, є поле, все бери,

Лиш —

Чора. Душу!!! —

Иван. Срібло, золото в нас є:

Усе бери, лиш —

Чора. Душу!!! —

Иван. На ти ніж сей,

І засади 'го в мене —

Чора. Що?! — Ти будеш

Мені ще торгувати ся?! — Го, го! —

То в гуцулів я зараз запитаю,

Чи сей святий, божественний топір

Вни схочут викупити . . .

(Хоче йти)

Иван (зривавсь на ноги і тримає ю). Стій, ска-

[жена!!! —

Ту твою ляцку душу будеш мати,

Хоть мали-б і живцем мя закопати!!! —

(Чора тягне 'го за собов. Заслона.)

ПЯТЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Послідна четвертого діла. — Зорешлива ніч. — Поде-
коли падут звізди.

Перша сцена.

У затилю гуцули, Джімір з краю. — Під ялицев стоїт
Довбуш, з великим, опечатаним пергаментовим сувоєм
у руці.

Довбуш. Я вижу калфи всі, лиш першого
Не вижу. — Де мій брат? —

Джімір. Я бачив 'го,
Як він ішов кудась з циганков Чоров,
А Лагадин за ним.

Довбуш (сердито). А вадь, що він
Послухав того чорта?! —

(Усе в білшу ярість впадаючи)

Тихо, кров! —

(Витягає ніж зза череса й мече єго під ялицу)

Я лиш одного брата маю! . . .

(Понуре думанє)

А

Як справди він послухав ту чортицу,
І Довбушів імя то непорочне
Убоєм осквернив се? Як єго
Напрасне приятелство лиш наличман,
Лиш маска хитра була, щоб мене
Тим легше загрузити? — Га, тогди —

Тогда би лучше було, щоб ти був
Не народив ся, бо і Михаїл
Святий з усім небесним воїнством . . .

(Яркий посвіт лушниц. — Довбуш стоїт стовпом)

О, обгорніт мене!!! . . .

(Кидає сувій пріч і йде переполошений навznak)

Друга сцена.

Иван з кровавим ножем. Лаґадин з топором. Чора з крестом. Гуцули з лушницями. — Ті, що перше.

Довбуш. Той ніж?!!! . . .

Иван. Післала

Тобі сестра. — Бо я ю відшукав! . . .

Довбуш. Сестру?! — І що! —

Иван. І — вбив!!! —

Довбуш. І — що?!!! —

Иван. Зарізає,

Коли вже хочеш знати! . . . Нині-ж день —

Довбуш. Вартоломія . . .

(Виринає Іванови ніж, просажує 'го ним, мече вітак ніж Чорі, потикаєсь назад, паде під ялицу, закриває собі очи й сидит нерухомо. — Джімір іде до него.)

Лаґадин. Стій!!! —

(Мече топір Довбушеви, ловит Івана обома руками, кладе 'го на землю і приклякає коло него.)

Иван. Сьогодні день . . .

(Умирає.)

Чора (здоймаючи крест високо д' горі).

День мсти, день пропасти всіх Довбушів!!!

Бо в день Вартоломія і отец

Мій скочив ув огонь!!! — Огонь сипів! . . .
Огонь бухав! . . . і іскри сипались
Червонні як та кров! . . . А бідна Чора
Стоїт та дивит ся та присягає —
І присягає мсту над Довбушами! . . .
І точит Довбушівску чорну кров!!! —
(Здоймає ніж, і підносить го високо д'горі.)
Горов же грай, проклята! — Грай — горов!!!
(Швидко пріч)

Трета сцена.

Оставші.

Лагадин (до Івана). Ти своє відограло вже, о,
[бідне
Ти Довбушівске серце! . . . задля того-ж
Утихомир ся вже! . . .

(Виймає зза череса велику хустку й укриває нев Івана)

Джімір.

Гов, чоловіче!

Чи, може, думаєш, що нам в грудех
Лиш топірці клепают? — Вповідай! —
Що стало ся? — То справди він сестру
Зарізавав свою? —

(Лагадин зривавсь і тягне ніж, Джімір то само)

Стій!!! — Кудаж ходив

Сьогодні рано він? —

Лагадин.

Кудаж ходив? —

Честь сего нештовода ратувати
Ходив, честь гуцулів обмить ходив,
Хотьби і ляцков кровйов. — Се его

Вина єдина! —

Але як ми у монастирь прийшли,
Куда нас чорна псиця завела,
І він довідуєсь, що тут о душу
Невісти ходит, о княгині душу:
То ніж паде 'му з рук і він з жаху
Стовпіє як маймурний образ . . .

Джмір.

Що-ж

Княгиня робит? —

Лагадин.

В'на читає у

Однім старім сувою пергаменту,
Що їй післав секретар в монастирь,
Як, умираючи, нам вповідала. —
Але як ми вступили у келію
Встає вона як божество, іде до
Івана, і оттак до него каже:
У добрий час, мій брате! — бо і я
Єсьм роду Довбушівського, донька
Самого того Довбуша, що грабля
Велів живцем спалити. — Ніж отсей,
Котрим він свого ката просадив,
Був мого вітця! . . .

Джмір.

А що циганка

На се? —

Лагадин.

Як та гадюга, як змия

Санула ся і заревла, що гомін
Розляг ся аж по всім монастири:
То й ти, препроклятуца?!!! То і ти
Походиш з Довбушів?!!! І так лютуючи,

Рве ніж княгини з рук, і топить 'го
Нещасні у грудех! . . .

Довбуш (глухо). Вартоломія! . . .

Лагадин (до Івана). А ти мовчиш? . . . Ще
[прийде та пора,
Що заговорить! . . .

(До своїх гуцулів.)

Поможіт ми, братя,
Занести жертву сю у мій халаш,
Вітак на чорногірські кичері
'Му викопати гріб! . . .

Довбуш (зриваєсь і хапає той ніж, що 'го ще з разу
був відкинув). Копайте два!!! —

(Хоче пробитись, але з'упиняєсь, мече ніж пріч і ха-
пає топір)

О! — Але ні!!!— Ще хочу запитатись
У тої красної гадюги, защо
Вона ми се зробила . . . — Нині-ж день . . .

(Пріч)

Джімір. Нехай і чорта з пекла буде днина —
А гуцул свого калфу не покине!!! —

(Пріч за Довбушем. Майже всі гуцули за ним. — Тих
кілька, що лишилось, беруть тіло Івана на топірці й
віднося в противний бік. — Лагадин іде за ними в тузі.)

ПОДРЯ.

По лівім боці отворене приульне вікно в дому Дзвінки.
— на право стромина з замком вовводи. — Ніч зореш-
лива. — Часом падут звізди.

Четверта сцена.

Чора з каганцем, брусом і тим ножем, що Довбуш ним
Ивана просадив.

Чора (кладає каганец на вікно).

В'на сипле кулі з мого креста,
А я сей ножик най собі обіздрю.

(Обзирає ніж.)

Так, ножику! Сегодне твоя днина! —
Бо два аж Довбушівські серця
Пробити — то не фрашки! — бо вони
Твердіщі кременя!!!

(Смотрит вістрє)

А претці ще

Роботі твої нині не конец,
Длятого-ж мушу наострити тя,
Аби-с такий був острый як той брч,
Як мсти святої невсипуще око,
Як Тіфона огненнії отроки!!! —

(Зачинає ніж острити і ве до того жасну,
коротку арію)

Пята сцена.

Дзвінка з тарільчиком, на котрім находит ся кілька золотих куль, у ліві руді, а з каганцем у праві руді, уходить з затиля.

Дзвінка (кладає каганец і тарільчик на вікно).

Тобі ще хочет ся співати, Чоро? . . .

Чора. Се піснь весільна Довбушеви з краснов Княгинев . . .

Дзвінка. Піснь вогробна, не весільна!

Бо він — загине!!! —

(Рве дубелтівку і порошницю з клинка й набиває ю завзято двома золотими кулями.)

А трафю, трафю! Трафю, щоб тото
Єго лукаве, прелукаве серце

На сто кавалків — ні, на прах, на порох
Розсипалось!!! —

Чора (тиче їй ніж за пояс). А про усяке ніж
Тобі отсей! — Він острый! — Чора 'го
Острила, бідна Чора! . . .

Дзвінка (наслулав). Слухай! —

Чора. Він! —

Дзвінка. Він!!!

Чора (закусуючи зуби). Він!!! -- А добре мірь!!! —

Дзвінка. Лиш не журись . . .

Чора (сипячи як гадина). Лиш остро, чуєш? —

[Остро! — в серце! В серце! —

(Чора і Дзвінка замикают швидко вікно, гася каганці й дают ся в бік.)

Шеста сцена.

Довбуш. Ті, що перше.

Довбуш. Вже загасила? — Так як мою душу!

Але втвори і дай мені нічліг! —

(Пукає топором у вікно)

Не хочеш? — Претці-ж я ти передом

'Го заплатив, і гойно, думаю! —

Бо й чорт тобі за него брата не

Заріже, ні сестру не замордує! . . .

(Пукає)

То-ж отвори, ти кажу!!! — Або зараз

Такий нічліг ти справю, що аж пекло

Ся зодрігне!!! —

(Бе топором так сильно у вікно, що воно з бренькотом
злітає. — Разом падут два набої.)

Та дві аж? — І одної

Би було доста.

(Держит ся однов руков за серце, а другов за арцабу,
хітаєсь, паде на коліна, вітак на землю, а то так, що
лежит просто під вікном.)

Твердо стелиш, Дзвінко! . . .

Дзвінка (в вікні). Княгиня ти постелит у пери-
[нах!

Чора (в хаті). А ти повинна лїпше, бо і ти,

І ти єго сестра, донька отсе

Старого Василя Довбущука

З тов нещасливов Сойов! . . .

Дзвінка.

Прабог!!! .

Чора.

Клич

Не Бога, але Тіфона! — Він ти

Поможе!

Дзвінка.

(Рве ніж зза пояса й біжить у хату)

Поможи-ж . . .

Чора.

Га!!! Що?!!! Ти ніж

Садиш мені у серце?!!! . . .

(Харчучи) Ніж той . . .

Дзвінка.

Ти

Сама острила . . . Ще раз!!! Ще раз!!! Ще!!! —

(Божевільний регіт.)

Ха, ха, ха, ха, ха, ха! . . .

Сема сцена.

Джімір. Гуцули з лущницями. Довбуш. Пізніше Дзвінка.

Джімір.

Мій калфю!!! — Га! . . .

(Джімір й пару гуцулів приклякают коло Довбуша й підводя его, так, що він у сі й настоящі сцені як сидит.)

Довбуш. О, дякувать вам, братя, дякувать! . . .

Чи думали ви день Вартоломія

У Дзвінки нині святкувать? — І я ні! —

Єй Богу, що і я ні! . . . Та длячого-ж

Би не у Дзвінки? — Брак тут розривки? —

Дивіт ся, о, дивіт! . . .

Дзвінка (божевільна й розхрістана, кровавий ніж у руці, вибігає, ніби то гуляючи на подрю).

Але то-ж то вам тверде серце в тої божевільної циганки! . . . як креміль! — Але я їй 'го просадила — просадила — просадила — наскрізь! — так —

(Пантоміма. Регіт.)

Що каже вона? Довбуш мій брат? —

(Регіт.)

Ба ще що би не вигадали! . . Він претці-ж мій заручений і гадає женитись з тов там краснов княгинев у замку! — Та й для чого-ж би ні? — вона-ж претці такожє его сестра? — Як то лиш? — Зараз . . .

(Співає:)

Взяла срібла в черепочок,
Та й поклала на жарочок:
Гой, топи ся, срібло щире,
Будут кулі на вечеру! —

(Говорит:)

І так далі. — Се пісня за того хорошого Джоґолю, що его богата Аксенійка застрілила, але я ю забула, гет-гет забула! . . . Бо вони кажут, що я старого Штефана строїла, а се бріхня, бо его Соя строїла, хоть і за мої гроші. — Не правда, Сою? —

(Регіт)

Лиш половину, кажеш? — Я сипю все, аби ся сердешний не богато мучив. — От так . .

(Пантоміма.)

Що ти кажеш, Штефане? — Серце в тобі перепалює? — Хіба я тому винна, що старі люде не привикли до Соїних зварків? — Ова!

(Регіт)

А ти що кажеш, Лесю? — Абис єї і на очи

і не видів? — Вона відьма, любчику, і нас усіх ще з світа позгонит, каже твоя неня, та в-одно плаче . . . так! . . .

(Пантоміма.)

Але добраніч, Олексіку мій любий, добраніч! — А як тебе стара питати ме, де ти ся так забарив, а ти кажи — ну? — ти кажи, щось був у циган, твій кріс лагодити. Добраніч! Добраніч! —

(Пріч)

Осма сцена.

Оставші.

Довбуш. О — Джімір! Джімір! . . . Але ти вже
Оперед Господа престів мене, [звеш
Мій неповинний брате! . . . Я вже йду! . . .
Для того-ж будь здоров ми, вірний двуже,
І ви, о, гуцули, здорови будьте,
І мя просїт! . . . простїт! . . .

(Усі закривають собі очи.)

Джімір. Олексо мій! . . .

Довбуш. А сей топір . . озми 'го, милий друже,
І утопи 'го там, де Черемуш
Найглібші, найкрутіщі кручі крутит,
Аби ще другого де Довбуша
Не закортіло, божественну зброю
У свої руки брати. — Божа зброя,
Божественне оружїє не нам,

Не грішним людем в руки, що в грудех їх
Нарови ще кипя і грає кров! . . .

Обзирає топір поважно й говорить до него.)

О, щоб я своєю неню був послухав! . . .

Бо не мені вона тебе судила,

А брату мому! . . . Але я — я лежу . . .

Прости мене, святий! . . .

(Цілює топір з обох боків і подає 'го Джіміреви)

І ти, о, Боже! . . .

Котрий караєш, але справедливо,

Прости мя кающого ся, прости

Мя ради твого милосердія

Великого над нами! . . .

(Одна дуже красна зіззда паде.)

Що за красна . . .

Упала там . . . зіззда! . . .

(Умирає. — Хвиля. — Гуцули гася лушниці. — Джімір
кладає мертвого на землю, а сам устає.)

Джімір. Зізззди лип згарь! —

Сама-ж зіззда сіяти ме во віки!

І ме показувати чоловіку

Путь — д'горі! —

(Гуцули підсувають топірці під тіло, піднося 'го д'горі
і берут на плечі. — Тимчасом ловит ся замок і пожар
освічує цілу подрю магічно. — Заслона.)

СЦЕНІЧНІ ПОКАЗИ.

Особи й ноші.

Воєвод. 70 рік. — Різкий дідуган. — Старопольська ноша магнатів, карабеля, булава.

Княгиня. 26 рік. — Краса і княжеска повага. — Бізантичка княжеска ноша, діядем, порфірова, соболем забланена манта. — Ся хоть коротка роля — має бути з великов прецізів грана, бо становит єдиний контраст до решта женских роль.

Секретар. 30 рік. — Дуже хороша ява, але чорний характер. — Штудерска ноша молоді польської шляхти.

Секретар яко монах. Ся маска має бути дуже поважна й імпонующа. На голові колпак з довгим вельоном. Волос довгий і борода дуже довга й біла. У ліві руці книжка й рожанец з великих жовтих цятток, у праві руці крива палиця. Ризи довгі, чорні. На шиї крест.

Маршалок. 40 рік. — Гумор. Польска, домашна ноша. — Маршалска палиця.

Довбуш. 25 рік. — Краса, жите, натуралність, шляхотність. — Ноша гуцулска, але ідеалізована. — Сардак і ногавиці чирчикові (frapprot). — На голові або каманак (гуцулський

барет с трьома ріжками) або угорський кресак з зеленими пюрами. — За чересом ножі й пістолета. — Громовий топір (Streitart) є фантастична, старовіцка зброя, подібна до римських лікторських топорів. — Ножі й пістолета турецькі. — Тяжку, угорську шаблю носить Довбуш лиш у четвертім ділі.

Иван. 26 рік. — Хороший, але понурий. Ноша як Довбуша, але зовсім чорна з чорними пюрами. — Шабля також лиш у четвертім ділі.

Джімір. 25 рік. — Веселість, отвергість, натуралність. — Ноша як Довбуша, лиш не така виставна.

Лагадин. 26 рік. — Понурість, завзятість, ярість. — Ноша як у Ивана.

Морган. 70 рік. Добродушність, благість. — Ноша фантастична старовіцких чорнокнижників.

Чора. 18 рік. — Зразу непорочне чадо натури. — Ноша угорських циганів; у другім ділі дорога й вибірна, вітак зовсім занедбана.

Соя. 50 рік. — Жасна, відемска проява. — Знаки давної краси. — Занедбана циганска ноша.

Дзвінка. 30 рік. — Роскішна, чарующа, але фривольна й кокетна краса. — Ноша гуцулска, дуже богата, але аж за надто пересадна.

Старий гуцул. 90 рік. — Дерзкий упертий дідуган. — Ноша гуцулска, дублена (hellbraun) або й сива. — На голові велика, кругла, медвежа або й бараня кучма. — Без зброї. — Довга, замашна киржа (Bergstocf).

Молодий гуцул. 20 рік. — Умішайло. — Ноша гуцулска, але аж занадто штуцерска.

Гуцули. Ноша ідеалізована гуцулска. — Чорні сардаки. — Червонні ногавиці, угорські кре-саки (капелюхи). — У третім і п'ятім ділі то-пірці, у четвертім штуци (карабіни) й мис-ливські сугаки (Sirschfänger). — Ножі й пісто-лята усїгди за чересом.

Капітан трабантів і трабанти. Ноша і зброя гелебардирів на княжеских дворах минув-шого столїтя.

Старости і шляхта. Ноша і зброя старо-польска.

Слуги. Як на всіх княжеских дворах минув-шого столїтя.

Кат з помічниками. Жасні циганські прояви.

ПОДРЯ.

Взагалі.

«Довбуш» має бути трагедія у повнім змислі того слова, і для того мають бути всякі пересади в декорації уникнені, бо се увагу притомних тільки морочит, а то зовсім без потреби. — Але на тото, що Німці називают „das Stimmungsbolle“, треба всїгда розумний взгляд мати.

1. Хороми в замку.

Обширні й понурі, без усякої оздоби.

2. Розвалини (руїни).

Мають бути также обширні й величаві. Але се може бути также й печера в які горі, або й великий шатер, але все при дорозі.

3. Світлиця у Дзвінки.

Дуже подібна до тих, котрі находят ся у старовіцких, богатих, тирольских домах. — Стїни, стеля й поміст з гибльованих протесів, сволоки, одвірьки фютрини (арцаби [Zürfensterstöcke]), ослони й т. д. шницарскої роботи, усе від старости почервонїле. — Під приулкем думав я собі відтятий оден кут з великим вікном.

4. Гуцулський табор.

Сей треба собі думати яко за подрев, а на подри має бути лиш халаш (наміт) Довбуша, если може бути, з смерекового лубя (кори).

5. Приулок у Дзвінчині хаті.

Він має бути по лівім боці. — По правім боці має стояти замок на горбику або на скалі, а оба будинки так, аби затилє вольне було, щоб добре видіти паданє звїзд. — За все треба не забути, вікно так приспособити, аби при ударі Довбуша топірцем, воно легко й зараз злетіло.

До тепер появилися отсі книжки :

- 1—6а. **Б. Лепкий**, Начерк історії української літератури (до нападів Татар) пове ілюстроване видання.
  7. **Ів. Левицький** Нечуй, Запорожці.
  8. **Ляфонтен**, Байки (з 4 образками).
  - 9—11. **Карпенко-Карий**, Суєта (зі вступом Б. Лепкого).
  - 12—14б. Літературні характеристики укр. письменників, І. Іван Франко (Поезія) нап. А. Крушельницький.
  - 15—16а. **С. Руданський**, Співомовки (зі вступ. Лепкого).
  17. **М. Вовчок**, Девять братів і десята сестричка Гая.
  - 18—20. **Ахеліс**, Начерк соціології.
  21. **Д. Н. Мамін-Сибіряк**, Чутлива совість.
  - 22—23. **Ніцше**, Так мовив Заратустра. Часть І.
  - 24—25. **Ніцше**, Так мовив Заратустра. Часть II.
  - 26—27. **Юрій Кміт**, В затінку й на сонці.
  - 28—29а. **Збірник** народніх пісень і дум.
  - 30—33б. **Чайківський**, Всесв. Історія І. Стар. Історія з ілюстр.
  34. **Кіплінг**, От собі казочки (з двома ілюстр.).
  - 35—36. **Кіплінг**, От собі сторійки (з трома ілюстр.).
  37. **Берзон**, Новоженці комедія в двох діях.
  - 38—39. **Ніцше**, Так мовив Заратустра. Часть III.
  40. **Байки Езопа** (з чотирма ілюстраціями).
  - 41—43б. **В. Барвінський**, Скошений цвіт, повість.
  - 44—47. **Др. І. Раковський**, Психологія.
  48. **Андреев, Л.**, Три оповідання.
  - 49—50. **Карпенко-Карий**, Хазяїн, комедія.
  51. **Вовчок**, Сестра, Козачка, Чумак (оповідання).
  52. **Б. Берзон**, Понад сили (драма).
  - 53—56. **Чайківський**, Всесвітна історія II. (серед. віки).
  - 57—59. **Ніцше**, Так мовив Заратустра. Часть IV. (кінець).
  60. **Марко Вовчок**, Від себе не втечеш (оповідання).
  - 61—62. **Г. Ібсен**, Будівничий Сольнес, драма.
  - 63—64а. **Гоголь**, Тарас Бульба. повість з ілюстр.
  - 65а. **Руданський**, Цар-соловей, казка.
  66. **Молієр**, Лікар-Шуткар, жарт в 1 дії.
  67. **Котляревський**, Наталка Полтавка, укр. опера.
  - 68—72. **Чайківський**, Всесвітна Історія III (нововічна).
  - 73—74. **Николишин**, Розладде (драма).
  75. **Вовчок**, Кармелюк. Невільничка (оповідання).
  - 76—77. **Геновефа**, опов. (з образк.).
  78. **Булш**, Оріся, Дівоче, серце. Січові гості.
  79. **Ольга Кобилянська**, Некультурна (новеля).
  80. **Ольга Кобилянська**, Медянхолійний валець.
  - 81—84. **Франс**, На білих скалах, повість.
-

- 85—86. Л. Толстой, Живий труп, драма.
 87—91а. О. Барвінський, Образи з розвитку
 92. Яричевський, Клягня Любов, драма.
 93. Вовчок, Сон. Одарка, Чари, Ледащиця.
 94—98. Б. Лепкий, Начерк іст. україн. літер. К.
 99. Вовчок, Інститутка.
 100—103. В. Антонович, Коротка історія Козаччи
 104. Аверченко, Гуморески.
 105. Барвінок, Русалка.
 106—107. Богдан Лепкий, Літературні характерис
 письменників: П. М. Шашкевич. З ілюс
 108—110б. Куліш, Чорна Рада (повість) з ілюстра
 вступом і поясненнями Б. Лепкого.
 111. Толстой, Полонений на Кавказі, правд
 112—113. Вергзон, Вступ до метафізики.
 114. Анатоль Франс, Комедія про чоловіка,
 нився з немовою, жарт у 2 актах.
 115—120. Олександр Барвінський, Образи з
 ського і письменського розвитку Русинів,
 (з 12 портретами, 13 картинами).
 121—123. Кобилянська О., Земля І, повість.
 124—126. Кобилянська О., Земля ІІ, повість.
 127—128. Шов Б., Цезар і Клеопатра. Історія.
 129. Вовчок М., Не до пари. Два сини й інші
 130—134. Маковей, Заліссе, повість.
 135—140. Кониський, У гостях добре, дома ліше
 141—142. Федькович, Довбуш, трагедія.
 143—144. Федьковича, Оповідання.
 145—146. Гринюк, Весняні вечері.
 147. Федькович, Так вам треба, фарс.
 148. Федькович, Як козам роги виправляють
 в 1 дії.
 149. Шевченко Т., Музика, повість.
 150. Кропивницький М., По ревізії, комедія
 151. Шевченко Т., Артист.
 152—153. Карпенко-Карий, Бурлака, драма.
 154. Бобикевич О., Настоящі, комедія у 1 д
 155—156. Шевченко, Гайдамаки, поема.
 157. Федькович, Люба—згуба, повість.

Дальші томики в друку

Кожний томик можна набути також в га
 картоновій оправі. Тоді коштує дороще о 20

Гроші треба висилати напер